

Turku
Julinin tontti
Historiallisen ajan hautausmaankaivaus 1985

Marita Kykyri
Museovirasto

Käsinkirjoitetun tekstin puhtaaksikirjoitus
Mari Oikarainen ja Johanna Stenberg 2010

Arkisto- ja rekisteritiedot:

Tutkimuskohteen nimi: Turku, Julinin tontti
Kunta: Turku
Kohde: Julinin tontti
Tutkimuksen laji: arkeologinen hautausmaakäivaus
Kohteen ajoitus: 1500-1600-luvut
Peruskarttalehti:
Yhteisnäiskordinaatit:
Maanomistaja:
Tutkimuslaitos: Museovirasto
Käivauksenjohtaja: FM Marita Kykyri
Kenttätöaika: 6.5.-12.7.1985
Tutkitun alueen laajuus: 550 neliometriä
Tutkimusten kustantaja: Kiinteistö Oy Julininkulma, Museovirasto, Turun maakuntamuseo
Tutkimuskustannukset:
Löydöt: säilytetään Turun linnassa, luettelointi kesken
Mustavalkonegatiivit:
Aikaisemmat tutkimukset: 1964, 1966, 1975, 1983, 1984
Arkistoitu kirjeenvaihto:
Liitteet:
Alkuperäisen kaivauskertomuksen säilytyspaikka: Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto (RHOA)

Tiivistelmä: ks. kappale 8, sivut 41-43

Sisällysluettelo:

1. Johdanto	4
1.1 Lähtötilanne	4
1.2 Kaivaustekniikka.....	5
2. KERROS 5/ TASO 5	5
2.1 Yleistä	5
2.2 Puurakenteet.....	5
2.3. Kiveykset ja uuni	6
3. KERROKSET 5/6-6 / TASOT 5/6-6	7
3.1. Yleistä	7
3.2. Kaakkoinen rakennus.....	7
3.3. Luoteinen rakennus	8
3.4. Muut rakenteet	10
4. KERROS 7 / TASO 7	10
4.1. Koekuopat	10
4.2. Maanlaatu ja ”rakenteet”	11
5. KERROS 8 / TASO 8	12
5.1. Koekuopat	12
5.2 Maan laatu ja ”rakenteet”	12
6. YHTEENVETO	13
ALUE 9, TASOT 1-6.....	15
1. JOHDANTO	15
2. KERROKSET/TASOT 1-3	15
3. KERROS/TASO 4	17
4. KERROS/TASO 5	17
5. KERROS/TASO 6	18
6. YHTEENVETO	19
ALUE 10.....	20
1. YLEISTÄ	20
2. KAIVAUSTEKNIikka	21
3. TASOT 1 JA 1B	21
3.1. Rakenteet.....	21
3.2. Sijaintikorkeus ja maanlaatu	22
4. TASO 2	22
5. HAUDAT	23
5.1 Yleistä	23
5.2. Ylemmät haudat	24
5.2.1. Lukumäärä ja sijaintikorkeus	24
5.2.2. Vainajat	25
5.2.3. Hautautapa ja –suunta.....	25
5.2.4. Hautausasento	27
5.2.5. Hautalöydöt.....	28
5.2.6. Rakenteet.....	29
5.3. Alemmat haudat	30
5.3.1. Yleistä	30
5.3.2 Lukumäärä ja sijaintikorkeus	30
5.3.3. Vainajat	31
5.2.5. Hautautapa ja –suunta.....	31
5.2.6. Hautausasento	32

5.2.7. Hautalöydöt.....	32
ALUE 11	33
1. Yleistä.....	33
2. Haudat.....	33
2.1. Lukumäärä ja sijaintikorkeus	33
2.2. Vainajat	34
2.3. Hautaustapa ja –suunta.....	34
2.4. Hautausasento	35
2.5. Hautalöydöt.....	35
3. Rakenteet	35
ALUE 12	37
1. Yleistä.....	37
2. Vainajat.....	37
ALUE 13	38
1. Yleistä.....	38
2. Lukumäärä ja sijaintikorkeus	38
3. Vainajat.....	39
4. Hautaustapa ja suunta.....	39
5. Hautausasento	40
6. Hautalöydöt	40
7. Lisähuomioita	40
8. Yhteenvedo: hauta-alueet 10 – 13.....	41

1. Johdanto

1.1 Lähtötilanne

Koska v.1984 kaivauksilla alue 6:n kaivaminen jäi kesken, katsottiin kenttätöiden jälleen alettua keväällä 1985 aiheelliseksi jatkaa alueen tutkimista varsinkin kun vaikutti siltä, että alemmissä kerroksissa olisi vielä odotettavissa kiinteitä rakenteita.

Kaivausalue oli ollut suojaamattomana lokakuun lopusta 1984 talven yli kevään 1985 toukokuuhun asti. Huolimatta vedestä, lumesta ja kaivausalueen seinämien osittaisesta sortumisesta olivat edellissyksynä tason 5 kaivausten yhteydessä löydetyt rakenteet säilyneet varsin hyvässä kunnossa. Varsinkin alueen koillis-, lounais- ja luoteisseinämien alustan rakenteet olivat peittyneet profiileista tippuneen maan alle 10-30 cm:n paksuudelta: irtomaa oli täten suojannut ainakin osan rakenteista. Koska koko aluetta ei syksyllä 1984 ollut saatu kaivettua tasoon 5, kaivamattomia tasoon 5 kuuluvia rakenteita suojannut myös päällä ollut kulttuurikerros.

Vuonna 1985 kaivausalue oli laajuudeltaan hieman suurempi, kuin vuoden 1984 alue: kaivausalueen kaakkoissivua levennettiin n.8 m² (ruudut 4-6/ 44-50 m) Kaivausalueen kokonaislaajuus oli täten n. 144 m³. Tontin koordinaattiruudustossa alue sijaitsi x-koordinaattilinjojen 0-8 m ja y-koordinaattilinjojen 44-63 rajaamalla alueella.

1.2 Kaivaustekniikka

Koska kaivausalue talven aikana oli osittain peittynyt irtomaan alle, oli tämä paikoittain jopa 30 cm paksuinen kerros ensimmäiseksi poistettava tason 5 päältä. Tarkoituksena oli puhdistaa kaivausalue ja samalla paljastaa ylimmät, edellisvuonna tasossa 5 osittain näkyneet rakenteet. Nämä rakenteet kaivettiin kokonaisuudessaan esiin ja niiltä osin kun alue 5 oli vielä tasossa 4, se syvennettiin tasoa 5 ja sen rakenteita vastaavaksi. Koska edellisvuoden loppettamis- ja vuoden 1985 aloitustaso rakenteineen olivat itse asiassa yksi ja sama taso, katsottiin sekaannusten vuoksi aiheelliseksi nimittää molempia tasoja tasoksi 5 – kysymyshän oli samoista rakenteista, jotka v.1985 kaivausten yhteydessä oli vain kokonaisuudessaan paljastettu.

Varsinainen kaivaus eteni tasokaivauksena vaikkakaan tasoissa 5, 5/6 ja 6 ei maata yhteensä poistettu kuin 10-25 cm; pääasiassa keskityttiin eri rakenteiden ”tasoittaiseen” kuorimiseen ja poistamiseen. Vasta em. kolmen tason alla olevat kaksi kerrosta kaivettiin esille varsinaisena tasokaivauksena; tasot 7 ja 8 olivat luonteeltaan teknisiä tasoja. Kaivausten aloitustaso sijaitsi keskimäärin 4.90-5.00 m m.p.y, lopetustaso 4.55-4.60 m m.p.y. Esiin tulleet rakenteet sijaitsivat välillä 4.55-5.30 m m.p.y.

2. KERROS 5/ TASO 5

2.1 Yleistä

Tasossa 5 esiin tulleet kiinteät rakenteet ja niiden jäänteet kuuluivat ajallisesti ainakin kolmeen eri rakennusvaiheeseen. Ominaista tason päällimmäisille rakenteille oli rikkonaisuus, niiden jäänteet olivat niin vähäiset, että kuvaa tasojen 4 ja 5/6 välissä olevasta rakennuskannasta jäi hämäräksi. Rakenteiden huonokuntoisuus ja rikkonaisuus selittyy sillä, että useimmissa tason puujäänteissä oli havaittavissa palon jälkiä, maa oli muutoinkin paikoin hiilen- ja noensekaista: tason ylimmät puurakenteet olivat jossain vaiheessa palaneet.

Rakenteet sijaitsivat pääasiassa kaivausalueen keskustassa ruuduissa 0-8/52-60 m kuten tasossa 4. Rakenteiden korkeus vaihteli välillä 4.95-5.40 m m.p.y. Ominaista kulttuurimaalle oli puumoskansekaisuus, lisäksi se sisälsi paikoin runsaasti laastia ja tiilimurskaa sekä hiekkaa ja hiekkansekaista savea; maa, samoin kuin rakenteetkin olivat paikoin nokisia ja palaneita. Esiin kaivetut rakenteet ja niiden rippeet olivat lattialaudoituksen jäänteitä, seinän perustuksia, uuni- ja pihakiveyksiä sekä luonteeltaan epämääräisten kiveysten rippeitä. Tässä luvussa niistä käsitellään ainoastaan ylimmät, tasojen 5/6 ja 6 yhteydessä.

2.2 Puurakenteet

Puurakenteiden jäänteitä oli kaivausalueella havaittavissa koillisessa ruuduissa 0-7/52-56 sekä lounaassa ruuduissa 5-7/58-60 m; kaikki tason puurakenteet olivat pinnaltaan hiiltyneitä. Kaivausalueen koillispään rikkonaiset koillisen-lounaissauntaiset lattialaudoitusten jäänteet ruuduista 3-7/52-54 m ovat saattaneet alunperin olla yhtä ja samaa lattiatasoa. Koillisessa lattialaudoitus rajoittuu kahteen halkaisijaltaan 40-50 cm kokoiseen harmaakiveen, joihin lattialaudoitus tuli suoraan kiinni, lounaassa lattialaudoitus ulottui koordinaattilinjaan y=55m asti. Lattianjäänteitä oli havaittavissa n. 1-2x3 m kokoisella alalla, lattialaudat olivat leveydeltään

mitattavissa olevilta osin n. 10 cm ja ne lepäsivät kaakko - luoteissuuntaisten lautamaisten lattiavasojen päällä.

Ruuduissa 0-4/54-56 m olevan, jo tasossa 4 esiin tulleen rikkonaisen uunikiveyksen luoteissivustalla, aivan kaivausalueen luoteisreunalla, jatkui koillinen – lounaissuuntainen lattialaudoitus aivan uunikiveyksen pohjoisnurkkaan saakka. Uunin luoteissivulla oli havaittavissa kahden päällekkäisen, erittäin hiiltyneen lattiatason jäänteitä. Ylempi laudoitus oli koillinen-lounas- ja alempi luode-kaakkoissuuntaista, laudoituksen välissä oli selvästi erottuva 1-2 cm:n laasti- ja tiilimurskakerros. Lattioihin käytetyt laudat olivat leveydeltään 10-15 cm, alemman lattiatason uunin läsinurkkaan kiinni menevät laudat olivat pinnaltaan pyöreitä. Laudoitusten välistä eikä alta ei löytynyt lattiavasojia tai niiden jäänteitä, sen sijaan alemman lattiatason alta löytyi runsaasti laastia, tiilenpaloja sekä kokonaisia tiiliä joiden päälle lattiataso oli suoraan tehty. Uunin lounaissivun lattialaudoitusta oli kaiken kaikkiaan havaittavissa n. 2x2 m kokoisella alalla, laudoitus ei ollut välitöntä jatketta muulle alueen koillissivustan lattialaudoitukselle, mutta korkeudeltaan se vastasi täsmälleen edellä mainittua lattiatasoa.

Aivan kaivausalueen lounaispäädyssä esiin tullut lattiataso oli laajuudeltaan n. 2x2 m ja se oli kaakkois-luodesuuntaista. Lautojen leveys oli 15-20 cm, korkeudeltaan lattiataso sijaitsi korkeudella n. 5 m m.p.y, samoin kuin edellä käsitellytkin lattialaudoitukset. Lounaisen lattiatason alla oli 3 - 4 cm:n paksuinen puhdas keltainen hiekkakerros. Kaakko-luodesuuntaisen laudoituksen päällä oli jäänteitä toisesta, koillisen-lounaissuuntaisesta laudoituksesta; näiden kahden laudoituksen välissä oleva maa oli savensekaista kulttuurimaata, joka sisälsi laastia ja hiililymää.

2.3. Kiveykset ja uuni

Tasosta esiin kaivetut mahdolliset kiveysten jäänteet olivat luonteeltaan varsin epämääräisiä ja rikkonaisia. Homogeenisin ”kiveyksistä” oli laajuudeltaan ainoastaan noin 1x1 m ja kivikooltaan 10-30 cm; kiveys sijaitsi kaivausalueen koillispäässä ruudussa 0-3/48-50 m. Kyseessä oli mahdollinen pihakiveyksen jäänte, joka kuitenkin ei näyttänyt olevan jatketta tasossa 4 vuonna 1984 kaivetulle pihakiveykselle. Pihakiveyksen jäänte, samoin kuin muutkin tason kiveyksen rippeistä sijaitsi korkeudella n. 5.00 - 5.05 m m.p.y.

Edellistä kiveystä halkaisijaltaan pienempää kivetystä tuli esiin sekä ruuduista 2-5/50-52m sekä 6-8/56-58 m. Molemmissa ruuduissa kivikoko oli n. 10-15 cm ja kiveykset luonteeltaan edellistä hajanaisempia. Ruudun 6-8/56-58 m kiveyksen alla oli havaittavissa uunikiveys, joka kaivettiin kokonaisuudessaan esille vasta tasossa 5/6, rakenteiden välissä oli havaittavissa 8 cm:n paksuinen hiilen- ja laastinsekainen kulttuurimaakerros. Koska yllä mainitut kaksi kiveystä olivat laajuudeltaan varsin pieniä ja luonteeltaan hajanaisia, ei niitä ehdottomasti voi selittää kiveyksen jäänteiksi, vaikka ne luonteeltaan kiveystä muistuttavatkin. Kyseessä voi olla myös paikalle jostain syystä siirrettyä, purettua tms. kiviainesta.

Kaivausalueen luoteissivustalta esiinkaivettu uunikiveys oli osittain esillä jo tasossa 4. Uunikiveys oli rikkonainen, kooltaan n. 150x150 cm ja sen pohja oli muurattu halkaisijaltaan 50-60 cm kokosista harmaakivistä; kivien välissä oli pienempiä halkaisijaltaan 10-12 cm :n kokoisia kiviä ja tiilimurskaa. Varsinkin uunikiveyksen koillissivustalla oli runsaasti laastia, tiiltä sekä tiilimuurauksen jäänteitä ja vaikutti siltä että uuni oli osittain ollut muurattu tiilistä. Pohjoisnurkasta ja luoteissivultaan uunikiveys rajoittui pahoin hiiltyneeseen lattiatasoon.

Kiveyksen lisäksi alueella oli siellä täällä erikokoisia harmaakiviä, jotka paikoitellen sijaitsivat aivan tasojen 5 ja 5/6 rakenteiden päällä. Suuria, halkaisijaltaan 40-80 cm:n kokoisia kiviä oli varsinkin ruuduissa 6-8/52-56m sekä 0-2/52-58m. Mitään selvää rakennetta kivet eivät kuitenkaan muodostaneet vaan ne olivat mitä todennäköisemmin purkujäänteitä tai jäänteitä paikalla olleista laajemmista rakenteista. Ruuduissa 4-6/54-56 m ja 6-8/54-56 m oli muutaman halkaisijaltaan 20-50 m kokoisen kiven muodostamaa ladottua kivitason jäännettä, joka paikoitellen oli suoraan alempana näkyvien vanhempien rakenteiden päällä.

3. KERROKSET 5/6-6 / TASOT 5/6-6

3.1. Yleistä

Tasoissa 5/6 ja 6 paljastettiin kokonaisuudessaan jo edellisessä tasossa osittain esille tulleet rakenteet. Koska osa tason 6 rakenteista oli välittömästi tason 5 rakenteiden alla poistettiin ylimmät rakenteet hyväksikäyttäen aputasoa 5/6; tason 5/6 ja 6 rakenteet ovat itseasiassa samat, mutta vasta tasossa 6 ne ovat kokonaisuudessaan esiinkaivetut.

Alueelta kaivettiin esiin kahden vierekkäisen asuinrakennuksen perustukset. Asuinrakennukset oli rakennettu koillinen-lounaissuuntaiseksi ja lähes kiinni toisiinsa. Kummankaan rakennuksen perustuksia ei saatu kokonaisuudessaan esille, sillä Julinin eteläisen rakennuksen lounaissiiven perustukset olivat rikkoneet kaakkoisemman asuinrakennuksen koko kaakkoissivustan, ja luoteisemman rakennuksen luoteissivu oli puolestaan jäänyt paikalle myöhemmin rakennetun rakennuksen kivijalan alle. Kun kaivausalueella ei lounaassakaan voitu laajentaa enempää siitä huolimatta, että puurakenteet osittain jatkuivat pidemmällekin lounaaseen, saatiin ainoastaan osa asuinrakennusten koillisestä paljastettua. Rakennusten kaakkois-, lounais- ja luoteisseinämien tarkka sijainti jäi täten luonnollisista syistä selvittämättä.

Esiinsaadut rakenteet olivat korkeudella n. 4.85-5.10 m m.p.y, ja ne sijaitsivat kordinaattilinjojen $x=0-8$ m ja $Y=52-63$ m rajaamalla alueella. Tasosta 5/6 tasoon 6 kaivettaessa maa muuttui yhä savisemmaksi sisältäen runsaasti puumurskaa ja paikoitellen tiilimurskaa ja laastia. Kaivausalueelle noussut pohjavesi vaikeutti alueen luoteissivustan ja varsinkin alueen lounaispäädyn puurakenteiden esiinkaivamista, sillä vesi jäi seisomaan kaivausalueelle savensekaisen kulttuurimaakerroksen päälle peittäen osittain huonokuntoiset ja jo muutoinkin vaikeasti havaittavissa olevat rakenteet.

3.2. Kaakkoinen rakennus

Kaakkoisempi rakennuksista sijaitsi ruuduissa 4-8/52-60 m ja tämän koillinen-lounaissuuntaan rakennetun asuinrakennuksen jäänteitä oli havaittavissa 3x7 m kokoisella alalla. Rakennus on alunalkaen ollut laajempi, mutta sen alkuperäistä kokoa on vaikea arvioida. On kuitenkin selvää, että rakennus on sekä pituudeltaan, että leveydeltään ollut edellä mainittuja mittoja suurempi, mutta tuskin kovinkaan paljon; on todennäköistä, että pääosa rakennuksesta on säilynyt ja nähtävissä kaivausalueen keskustassa.

Koillisempi rakennuksen huoneista oli kooltaan 2.5x2.5 m ja sen lattia oli ladottu tiilistä ja pienistä kivistä; lattiatasoon käytetyt tiilet olivat kooltaan mitattavilta osin 68x108x228 mm, 80x110x270

mm, 70x128x245 mm ja 75x135x280 mm, kivet olivat halkaisijaltaan 10-20mm. Lattiataso ei ollut ehjä, vaan se oli rikkoutunut tai rikottu koko lounaissivultaan; kordinaattilinjalla $y=56$ m oli kuitenkin havaittavissa väliseinän alla tiililadellmaa, joka mitä todennäköisemmin oli jäännettä koko huoneen peittäneestä tiili- ja kivilattiasta. Lattiatason koillis- ja lounaissivustan tiilien päällä oli havaittavissa kaakko-luodesuuntaisten lautojen jäänteitä, joista koillisempi edusti rakennuksen koillisseinämää ja lounaisempi väliseinää koillisen huoneen ja lounaisen tulisijallisen huoneen välissä. Seinäaluslaudat olivat leveydeltään n. 20 cm ja pinnaltaan pahoin hiiltyneitä.

Lounainen huone oli säilyneeltä osin edellistä suurempi n. 2.5x5 m, ja se oli tulisijallinen. Samoin kuin edellinenkin huoneta oli lounaisempikin ollut alunpitäen suurempi ja ulottunut pitemmälle sekä kaakossa että lounaassa, joskin pääosa huoneesta saatiin mitä todennäköisemmin esiin kaivettua. Huoneen koillispäässä ollut harmaakivi-uuni oli kooltaan n. 160-190 cm ja se oli muurattu halkaisijaltaan 20-40 cm kokoisista kivistä. Uunikiveystä oli jäljellä paikoin kahdessa kerroksessa, kivien välissä oli runsaasti hiekkansekaista laastia sekä jonkin verran savea. Laastia oli varsin runsaasti myös koillisen väliseinän ja uunikiveyksen välisellä alueella, vaikkakaan varsinainen uunikiveys ei ulottunut kiinni väliseinään asti.

Uunikiveyksen koillis- ja luoteissivulta ei tavattu lattialaudoitusta eikä muutakaan kiinteämpää rakennetta, sen sijaan uunin lounaissivustalta tuli tason 5 lattialaudoituksen alta vielä lattialaudoitusta, jossa ylemmät laudat olivat koillinen- lounais- ja alimmat kaakko-luodesuuntaisia suuntaisia ja ne jatkuivat suoraan uunikiveyksen alle. Laudoitus oli pääasiassa n. 20 cm levyistä ja paikoitellen pahoin hiiltynyttä. Laudoitusta oli havaittavissa 2,5x2,5 m kokoisella alalla ja se jatkui lounaassa kaivamattoman alueen profiilin sisään.

Lattialaudoituksen alta tuli vastaan hyvin runsas savikerros, joka oli havaittavissa myös uuniperustuksen alla. Aivan lattiatason koillispuolelta harmaakivi-uunin ja lautalattiatason välistä tuli esille halkaisijaltaan 7-10 cm kokoisten pystypaalujen muodostama kaakko-luodesuuntainen paalurivistö, jonka luonne jäi epäselväksi. Koska laudoitus puuttui juuri tältä kohdalta, on mahdollista, että paalurykelmä on tasojen 5/6 ja 6 rakenteita nuorempaa, tasojen rakenteiden läpi lyötyjä, toisaalta syvyytensä puolesta paalut voivat olla jäänteitä myös jostain edellisistä vielä vanhemmasta rakennuskannasta. Luoteispäästään alimmat lattialaudat lepäsivät halkaisijaltaan 20-25 cm:n kokoisten kivien päällä.

Rakennuksen uunikiveys oli perustettu 160x200 cm kokoiselle pa. kaakko-luodesuuntaiselle laudoitukselle. Laudoituksen lisäksi uunikiveystä oli tukemassa lautojen välissä myös muutama halkaisijaltaan 7-10 cm kokoinen pystypaalu. Pituudeltaan uunin perustuslaudoitukseen käytetyt laudat olivat n. 150 cm ja leveydeltään 15-20 cm. Laudoitus oli yksinkertaista ja pinnaltaan hiiltynyttä, lautojen välissä oli runsaasti laastia ja puumurskaa. Lautatason alla oli voimakas, lähes puhtaan laastin kerros, jonka paksuus oli n. 10 cm; laastin seasta löytyi hyvin pienen tiilen katkelma, jonka paksuus oli 4 cm ja leveys 8 cm. Uunin perustuslaudoituksen alla ei ollut paalutusta.

3.3. Luoteinen rakennus

Luoteisempi asuinrakennuksista sijaitsi kordinaattilinjojen $x=0-5/54-63$ m rajaamalla alueella. Samoin kuin kaakkoisestakin rakennuksesta saatiin tästäkin vain asuinrakennuksen koillissivu osittain esille kaivettua; kaakkois sivua lukuun ottamatta sivujen tarkka sijainti jäi epäselväksi. Rakennuksen kaakkois sivu kulki jotakuinkin kordinaattilinjan $x=5$ m myöten, joskin ainoastaan

alueen lounaispuoliskossa oli nähtävissä seinälinjan jäänteitä ruuduissa y=56-61 m. Alueella olleiden kahden asuinrakennuksen väliin jäi täten vain n 50 cm kapea ”salamainen” tila; talot oli siis rakennettu lähestulkoon kiinni toisiinsa.

Erillisiä huonetiloja ei rakennuksesta voitu hahmottaa. Varsinkin ruuduissa 0-4/56-59 m, jossa jonkinlaisen väliseinän löytyminen olisi ollut oletettavaa, olivat rakenteet ja maa rikkoutuneet ja sekoittuneet. Alueen lounaispäässä ei ollut viitteitä väliseinän olemassaolosta. Täten 9x3,5 m kokoisen asuinrakennusjäänteen huonejako jäi epäselväksi.

Rakennuksen koillispääty oli perustettu kaakkois-luodesuuntaisen kivi- ja tiilirivin päälle, joka luonteeltaan oli huolimattomasti tehty tai mahdollisesti rikkoutunut. Seinäalustaan käytetyt tiilet olivat kooltaan mm. 68x108x228 mm, 80x110x270mm sekä 75x135x280mm; käytetyt kivet puolestaan halkaisijalta 15-20 mm. Kivi- ja tiiliperustuksen päällä ei ollut kiinteän puun jäänteitä, kylläkin runsaasti puulastua ja laastiakin. Aivan ruudun 2-4/52-54 m lounaissivulla ollut paalutus, samoin kuin ruudussa 4-6/54-56 m olleet pystypaalut ovat voineet tukea päällä olevaa seinää tai isompia seinäaluskiviä.

Aivan rakennuksen koillispäädyssä ruuduissa 0-4/54-56 m oli noin 3x2 m:n kokoisella alalla erittäin hyvin säilynyttä lattiatasoa, jonka päällä jo tasossa 4 näkyneet uuninperuskivet suoraan lepäsivät. Lattiataso oli tehty 25-35 cm levyisistä laudoista, jotka luoteispäästään jatkuivat kaivausalueen luoteisprofiilien sisään. Lattiataso oli pinnaltaan mustaksi hiiltynyt ja osittain rikkoutunut sekä kaakkois- lounais- ja luoteissivustaan. Yhtenäisen kaakkois-luodesuuntaisen laudoituksen kaakkoispuolella oli myös koillinen-lounaissuuntaisen laudoituksen rippeitä. Lounaassa lattiatasoon aivan kiinni tuli jääne muurattua tiilitaso, jonka ympärillä oli runsaasti laastia. Tasoon käytetyt tiilet olivat kooltaan 75x135x290 mm ja 80x130x295mm. Lattialaudoitus oli kauttaaltaan yksinkertaista ja se oli alta tilkitty hyvin puhtaalla sinisavella. Lattiavasoina oli kaksi n. 10 cm levyistä laattaa.

Lattian päällä olevat uuninperuskivet olivat halkaisijaltaan 50-60 cm:n kokoisia ja niiden välillä oli runsaasti laastia ja tiilimurskaa sekä pieniä kiviä. Uuninperustus lepäsi suoraan lattian päällä ja se oli mitä todennäköisemmin rikkonainen ainakin lounaissivultaan, uunin alunperäistä laajuutta on kuitenkin vaikea arvioida. Sinänsä uunikiveyksen perustaminen suoraan lattiatason päälle tuntuu melkoisen omituiselta, varsinkin kun lattiatason alle ei ole minkäänlaista tukipaalutusta. Kun uunikiveys vielä verrattuna esimerkiksi kaakkoisen rakennuksen uuniin vaikuttaa varsin massiiviselta, olisi se tarvinnut alleen tiukan tukipaalutuksen tai ainakin oman erillisen laudoista rakennetun tukirakenteen kuten laita oli kaakkoisessa rakennuksessa. Sen sijaan uunikiveyksen perustaminen suoraan huoneen käytössä olevan lattian päälle ei tunnu uskottavalta. Todennäköisempää on se, että uuni kuuluu ylempään rakennusvaiheeseen ja se on perustettu vanhan lattiatason päälle, tällöin lattiataso ei enää luonnollisestikaan ole ollut käytössä.

On oletettavaa, että jo kokonsa puolesta tasoissa 5/6 ja 6 esiin kaivettu rakennus oli ollut tulisijallinen. Mitään toiseen uunikiveykseen suoraan viittaavaa ei ole alueelta kuitenkaan löydetty. Ruuduista 2-4/58-60 m tason 6 ja 7 esiintullut tiheä pystypaalutus jota oli n. 1,5x2 m kokoisella alueella voisi hyvinkin olla uunin perustuspaalutusta, toisaalta mahdollinen uunikiveys on yhtä hyvin voinut olla siinä osassa asuinrakennusta, joka on päätynyt myöhemmän kivijalan alle kaivausalueen luoteissivulla. Ne yksittäiset suuret harmaakivet, joita kaivausalueen luoteissivulla oli ruuduissa 0-4/56-58 m kuulunevat mahdollisesti koillisen uunin perustuksiin.

Uunin lounaispuolella aina koordinaattilinjaan y=63 m asti, oli kaivausalueella koillinen-lounaissuuntaisen lattialaudoituksen jäänteitä; lattialaudat olivat pinnaltaan hiiltyneitä, samoin kuin

muutkin puurakenteet tasossa 5/6-6. Aivan kaivausalueen lounaispäässä laudoitus oli paikoin 2-3 kertaista; muuallakin alueella oli ylimmän lautatason alla havaittavissa jäänteitä toisesta koillinen-lounaissuuntaisesta laudoituksesta. Lattialaudoitus jatkui lounaassa kaivausalueen profiilin sisään, samoin luoteessakin. Vuoden 1983 kaivausten koekuopan F7 tasossa 4 esiin tullut laudoitus on selvästi ruudun 0-4/62-64 m lattialaudoituksen jatketta; korkeudeltaan ja luonteeltaan laudoitukset vastaavat toisiaan. Vaikka luoteisen asuinrakennuksen luoteisseinää ei löydettykään, osoittaa koekuopan F7 laudoitus, että rakennus on luoteessa ulottunut ainakin koordinaattilinjaan $x=0$ m. Rakennuksen lounasseinämän tarkka sijainti jäi sekin epäselväksi.

3.4. Muut rakenteet

Edellä käsiteltyjen rakennusten koillispuolelle jäävä osa kaivausalueesta (0-6/44-54 m) oli lähestulkoon tyhjä rakenteista. Alueen etelä- ja pohjoissuunnassa oli havaittavissa joitain lautoja ja puurakenteiden katkelmia, mutta jäänteet olivat niin huonokuntoisia ja epämääräisiä, ettei niiden pohjalta saa kuvaa paikalla olleista rakenteista; korkeudeltaan ne kuitenkin vastasivat alueen lounaispään rakenteita. Ruudussa 0-2/ 46 - 48 m oli mahdollisesti katkelma koillinen-lounaissuuntaista tiilirivin päälle perustettua seinälinjaa, joka pituudeltaan oli vain n. 70 cm ja jatkui kaivausalueen luoteisseinämän sisään. Alueen koillispäässä maa oli jo tasoissa 5/6 ja 6 varsin savensekaista ja puhdasta, toisin kuin alueen lounaispäässä, jossa maa oli vielä hyvin tummaa ja puumurskansekaista.

4. KERROS 7 / TASO 7

4.1. Koekuopat

Sen jälkeen, kun tasoihin 5, 5/6 ja 6 kuuluneet rakenteet oli kokonaisuudessaan poistettu, suoritettiin alueen koillis- ja lounaispäädyssä koekuopitus, koska maa kaivaus ko. päässä vaikutti varsin puhtaalta sinisavelta eikä päätyjen syventäminen enää näyttänyt aiheelliselta. Kaivausalueen päihin kaivettiin ruutuihin 2-4/44-46 m, 4-6/48-50 m, 2-4/50-52 m, 4-6/58-60 m sekä 2-4/60-62 m n. 50x50 cm kokoiset koekuopat, joissa kaikissa vastaan tuli jokseenkin puhdas sinisavi.

Koekuopituksen tekoa varsinkin kaivausalueen lounaispään haittasi pohjavesi, joka nousi koekuoppien teon myötä kaivausalueelle asti; selväksi kuitenkin kävi se, ettei alueen lounais- eikä koillispään syventäminen ollut enää tarpeellista: vastassa oli puhdas pohjasavi. Sen sijaan alueen keskusta ruuduissa 0-8/52-59 m oli vielä tason 6 rakenteiden poiston jälkeenkin niin kulttuurimaansekainen, että kaivausalueen keskustan syventäminen oli aiheellista.

Koekuopituksen pohjalta kaivausaluetta supistettiin niin, että tasoissa 7 ja 8 kaivettaviksi jäivät ruudut 0-8/52-59 m. Samalla kohdalla oli suurin osa ylempien tasojenkin rakenteista sijainnut.

4.2. Maanlaatu ja ”rakenteet”

Tasossa 6 maata poistettiin 15 - 20 cm niin, että taso 7 sijaitsi rakenteineen keskimäärin korkeudella 4.65 – 4.75 m m.p.y. Tasosta 6 alaspäin edessä maa muuttui entisestään saven- ja puumurskansekaisemmaksi. Tiilimurskaa ja laastia ei kerroksessa enää ollut kuin muutama siru siellä täällä; ylemmistä kerroksista poiketen maa oli erittäin puulastunsekaista, sisältäen myös jonkin verran hiiltyviä.

Luonteeltaan tasosta löydetty puuaines oli varsin epämääräistä: lautoja, lastuja ja tuohta, joita oli varsinkin ruuduissa 0-4/55-58m. Lisäksi alueella oli kaksi pystypaalukeskittymää ruuduissa 0-4/52-54 m ja 0-4/58-60 m. Pinnaltaan laudat olivat paikoin hiiltyneitä; paalut olivat varsin huonokuntoisia ja lahonneita.

Mitään varsinaista rakennetta laudat sen enempää kuin paalutkaan eivät näyttäneet muodostavan. Luonteeltaan pääasiassa 10-25 cm levyisistä ja 30-150 cm:n pituisista laudanpalasista koostuva puuaines oli jätepuumaista. Lautojen seassa oli jokunen haljispölkky ja pyöreän pölkyn palanen. Jonkin verran puiden alla oli myös laastia.

Osa tasosta löytyneistä pystypaaluista oli esillä jo ylemmissä tasoissa; paalujen päät olivat korkeudella 4.70 – 4.80 m m.p.y. Koillisempi paalurykelmä oli luonteeltaan hajanainen, paikoitellen kuitenkin oli havaittavissa paalujen ryhmittymistä N – S suuntaan. Paalujen keskimääräinen halkaisija oli 5-7 cm, paalujen välissä oli jonkin verran laastia ja jokunen tiilenmurunen. Yksi paaluista oli muita huomattavasti suurempi, sen halkaisija oli n. 35 cm ja se oli alapäästään tasainen (ei teroitettu).

Lounaisempi pystypaalurykelmä oli edellistä ”tiheämpi” ja se sijaitsi n. 160 x 110 cm kokoisella alalla, joskaan paalurykelmä ei ollut säännöllisen suorakaiteen muotoinen. Halkaisijaltaan pystypaalut olivat 5-7 cm:n kokoisia ja samoin kuin edellisetkin varsin huonokuntoisia. Varsinkin ruuturivin 0-2/52-59 m ”rakenteiden” esiin kaivamista hahmottamista vaikeutti kaivausalueelle nouseva pohjavesi: tasoissa 7 ja 8 maa oli paikoitellen pelkkää savivelliä, josta puurakenteiden erottaminen oli hyvin vaikeaa. Edellisen kahden pystypaalukeskittymän lisäksi, oli tasossa 7 jäljellä osa jo tason 6 yhteydessä esiin kaivetuista pystypaaluista. Nämä sijaitsivat aivan kaivausalueen etelänurkassa ja korkeudeltaan ne vastasivat tason 7 pystypaalujen korkeutta. Eteläinen paalurykelmä on käsitelty erikseen luvussa 3.2.

Alueen lounaisempi pystypaalukeskittymä ruudussa 2-4/57-59 m oli luonteeltaan uuninperustuksen tapainen, joskaan varmana uuninperustuksena sitä ei voi pitää. Muista esiin kaivetuista paaluista ja paalurykelmistä on yhtä vaikea sanoa mitään täsmällistä. Selvää on kuitenkin, että ainakin osa niistä kuuluu alueen vanhimpaan rakennuskantaan, tähän viittaa jo pystypaalujen sijaintikorkeus ja – paikka. Luonnollinen funktio pystypaaluille olisi päällä tai vieressä olevien rakenteiden tukeminen ja kannatus, tällaisia rakenteita itse tasossa 7 ei kuitenkaan havaittu, tason 6 rakenteita ko. pystypaalut enimmäkseen näyttävät kiertävän; koillisin pystypaalurykelmä sijoittuu lähes kokonaisuudessaan tasojen 5, 5/6 ja 6 rakenteiden koillispuolelle.

5. KERROS 8 / TASO 8

5.1. Koekuopat

Koska tasossa 7 ei löytynyt puurakenteita kaivausalueen kaakkoisrivulta laisinkaan, tehtiin ruutuihin 6-8/54-56 m ja 4-6/56-58 m kaksi 50 x 50 cm kokoista koekuoppaa kulttuurimaan ja pohjasaven rajan sekä alempana mahdollisesti olevien rakenteiden luonteen selvittämiseksi.

Ruudussa 4-6/56-58 m vastaan tuleva maa oli lähes puhdasta sinisavea, vain hieman pinnalta puumurskan värjäämää. Sen sijaan ruudun 6-8/54-56 m koekuopan pohjalta tuli vastaan puuta syvyydeltä 4.65 m m.p.y. Koska maa muutoinkin koekuopassa oli vielä vahvasti puumoskan sekaista, katsottiin aiheelliseksi syventää koko kaivausaluetta vielä tasoon 8.

5.2 Maan laatu ja ”rakenteet”

Kerroksessa 8 maa muuttui alemmaksi edetessä yhä savisemmaksi, joskin se vielä oli selvästi puumoskaista ja puulastun ruskeaksi värjäämää; paikoitellen kerroksessa oli hieman laastia ja tiilenmuruakin. Hiiltymiä kerroksessa ei tavattu. Maata tasosta 7 poistettiin 10 – 20 cm, kaivausalueen kaakkoisrivustalta keskimäärin 20 cm, luoteisrivustalta n. 10 cm. Tasossa 8 esiin tullut puuaines sijaitsi keskimäärin korkeudella n. 4.55 – 4.65 m m.p.y.

Luonteeltaan tasosta 8 esiin kaivettu puuaines oli samanlaista kuin tasossa 7 ja se koostui pääasiassa kaakkois-luode suuntaisista laudoista, haljispuolikkaista sekä hieman sivuiltaan veistetyistä puunrunгон palasista. Puuaineksen sekalaisuutta kuvaa myös se, että tasosta puiden välistä löytyi myös kolme puuastian pohjapalaa. Pituudeltaan puutavara oli 50-200 cm, leveydeltään 10-30 cm ja se oli keskittynyt pääasiassa ruutuihin 0-8/54-56 m kapealle kaistaleelle. Jokunen yksittäinen pystypaalu tuli esille puiden välistä. Aivan kaivausalueen kaakkoisimpien lautojen alta tuli paikoin esiin n. 10 cm paksuinen laastikerros, jonka tarkemman esiin kaivamisen esti alueelle jo melkoisesti noussut pohjavesi. Muualta alueelta ei löytynyt tällaista laastikeskittymää.

Tasoista 7 ja 8 esiin kaivettu puujäte muodosti yhtenäisen ”tason” aivan kaivausalueen keskustaan. Tason 7 sekalainen puujäte sijaitsi kylläkin hieman korkeammalla kuin tasossa 8 esiin kaivettu, mutta ajallisesti ne varmaan ovat yhteenkuuluvia ja jäännettä vanhimmasta alueella olleesta rakennuskannasta. Ylempien tasojen rakenteista ne poikkeavat luonnollisesti sijaintisyvyytensä sekä niitä ympäröineen ja peittäneen hyvin puulastun- ja puumassansekaisen kulttuurimaan puolesta. Ylempissä tasoissa vastaavanlaista vahvaa puulastun sekaista kulttuurimaata ei tavattu. Tasoista esiin tullut puulastu ja sekalainen puujäte viittaavat paikalla tapahtuneeseen rakennustoimintaan, joskin paikalla sijaitsevien (sijainneiden) rakenteen luonne jäi epäselväksi.

Tason 8 puujätteen poiston jälkeen alueen kaivaminen lopetettiin, koska koekuopista vastaan tuli kaikkialla puhdas sinisavi. Alueelle noussut pohjavesi oli sekin jo tehnyt kaivausalueen syventämisen jokseenkin mahdottomaksi ja turhaksi.

6. YHTEENVETO

Alueelta 6 kaivausten yhteydessä havaitut kiinteät rakenteet olivat rakennuksen perustuksia sekä kiveysten rippeitä, joiden korkeus vaihteli välillä 4.55 – 5.30 m m.p.y. Koska myöhempien 1700- ja 1800-luvun rakennusten perustukset olivat rikkoneet varsinkin kaivausalueen kaakkois- ja luoteissivustan, jäi paikalla olleiden rakennusten luonne tietyin osin epämääräiseksi. Alueelta esiin kaivetut rakennukset edustivat ainakin kolme toisistaan erotettavaa rakennusvaihetta. Varsinkin tasojen 5 ja 7 - 8 rakenteet olivat säilyneet vain osittain; tasoissa 5/6 ja 6 esiin kaivetut rakennusjäänteet olivat sitä vastoin säilyneet varsin hyväkuntoisina.

Alueen vanhinta rakennuskantaa edusti tasoissa 7 ja 8 kaivetut puujäänteet. Mitään selvää rakennetta puuaines ei näyttänyt muodostavan, mutta kyseessä oli selvästi rakennustoiminnan yhteydessä syntynyt jätemäinen puuaines. Ko. rakennejäänteet sijaitsivat varsin matalalla, aivan savensekaisessa maassa korkeudella n. 4.55 – 4.75 m m.p.y.

Tasoissa 5/6 ja 6 esiin tulleet rakenteet olivat alueen rakennuksista parhaiten säilyneet. Vaikka ko. kerroksissa paljastetut rakennukset olivat vain osittain säilyneet, saatiin paikalla olleista rakennuksista varsin hyvä käsitys. Rakennuksia alueella oli ollut kaksi, aivan vieri vieressä, suuntaan koillinen - lounas rakennettuja.

Molemmat rakennukset olivat useampihuoneisia; kaakkoisemman rakennuksen suurempi huone oli tulisijallinen, toinen huoneista oli vailla tulisijaa. Myös luoteinen rakennus oli jo koostakin päätellen ollut tulisijallinen, joskaan itse uunikiveyksestä ei ollut muuta kuin mahdollinen tukipaalutus jäljellä. Rakennusten lattiat oli tehty pääasiassa laudoista ja paikoitellen lattialaudoitus oli alta eristetty savella. Kaakkoisen rakennuksen pienemmän huoneen lattia oli ainakin osittain ladottu kivistä ja tiilistä.

Rakennusten seinät oli havaittavilta osin perustettu kivien ja tiilien päälle. Kaakkoisen rakennuksen uunikiveys oli tehty halkaisijaltaan 20 – 40 cm:n kokoisista harmaakivistä ja kooltaan se oli n. 160 x 190 cm. Uuni oli tehty 160 x 200 cm levyisen perustuslaudoituksen päälle, siellä täällä lautojen välissä oli myös tukipaaluja. Koska uunikiveys oli luonteeltaan kevytrakenteinen, oli pelkkä laudoitus riittävä uunin perustamiseen, varsinaisempi uunirakennelma olisi sen sijaan ehdottomasti vaatinut alleen varmemman perustamistason tai huomattavasti tiheämmän perustamispaalutuksen.

Koska kumpikaan rakennuksista ei ollut säilynyt kokonaisena, ei niiden alkuperäistä laajuutta saatu tarkoin selvitettyä; on kuitenkin varmaa, että suurin osa rakennusten perustuksista tuli kuitenkin esille. Kaakkoisen rakennuksen pitkä seinä oli säilynyt 7 m:n pituudelta ja päätyseinä 3 m:n matkalta, vastaavat luvut lounaisen rakennuksen osalta olivat 9 m ja 3.5 m. Lounaisen rakennuksen huonetilajakoa ja huonekokoja ei saatu selville, sen sijaan kaakkoisen rakennuksen huoneista pienempi oli ollut kooltaan arviolta n. 2.5 x 3 m ja suurempi, tulisijallinen huone n. 3 x 5 m. Korkeudeltaan rakenteet sijaitsivat välillä n. 4.85 – 5-10 m m.p.y. ja olivat kaikki pahoin palaneita.

Kesän 1985 kaivausten yhteydessä kaivetuista rakenteista nuorimmat sijaitsivat korkeudella n. 5.00 – 5.40 m m.p.y. Rakennejäänteet olivat säilyneet vain katkelmallisina ja niitä oli havaittavissa pääasiassa vain kaivausalueen keskustassa. Samoin kuin tasojen 5/6 – 6 rakenteet, olivat myös tason 5 puurakenteet pahoin hiiltyneitä ja palaneita.

Suurin osa tason rakennejäänteistä oli hiiltyneitä lattialaudoituksen rippeitä, lisäksi kaivausalueen luoteissivustan uunikiveyksen jäänteet on katsottava kuuluneen juuri tason 5 rakenteiden yhteyteen. Uuninperustus oli kooltaan n. 150 x 150 cm ja rikkonainen. Uuninperustukset oli muurattu halkaisijaltaan 50 – 60 cm:n kokoisista kivistä, mitä todennäköisimmin uuni oli osittain muurattu tiilistä. Uunikiveys lepäsi suoraan alemmissa tasoissa esiin tulleen lattialaudoituksen päällä; uuni oli todennäköisesti perustettu vanhaa, jo käytöstä poisjäänyttä lattiatasoa hyväksi käyttäen.

Mitään tarkkaa kuvaa paikalla olleesta rakennuksesta ei voida antaa rakennusjäänteiden huonosta kunnosta johtuen. On kuitenkin oletettavaa, että rakennus oli ajallisesti samaa jatketta tasoissa 5/6 – 6 löytyneille rakennuksille; tasojen välissä ollut kulttuurikerros oli hyvin ohut. On mahdollista, että alemmissa tasoissa, palaneiden rakenteiden päälle, on osittain vanhoja käyttökelpoisia rakenteita hyväksikäyttäen, tehty uusi rakennus jokseenkin samalla kohdalle, kuin vanhemmatkin rakennukset (vaikka tässä puhutaan vain yhdestä rakennuksesta, voi kyse yhtä hyvin olla useammastakin, rakennejäänteiden rikkonaisuudesta johtuen tätä on mahdotonta sanoa). Uudemman rakennuksen koillisseinä ulottui ainakin 1 m verran koillisempaan, kuin vanha seinälinja, joten rakennusta on voitu jonkin verran laajentaa. Rakennusjäänteiden koillispuolella ollut pihakiveyksen jäännös edusti nuorimman rakennusvaiheen pihatasoa.

Alueen rakennuskanta ajoittunee pääasiallisesti 1600-luvun alkupuoliskolle. Vuoden 1985 kaivauksissa ei alueelta löydetty kuin yksi ajoitettava raha, mutta v. 1984 alueelta löydettiin runsaasti hyväkuntoisia rahoja, jotka auttavat välillisesti tasojen 5/6 – 8 rakenteiden ajoitusta. Vuoden 1984 kaivauksissa tasoissa 3 ja 4 löydettyt rahat sijaitsivat korkeudella 5.18 – 5.34 m m.p.y. ja ne ajoittuivat vuosiin 1578 – 1636 (katso tarkemmin I. Koskisen v. 1984 kaivauskertomus). Ajoituksessa auttaa myös tasoissa 5/6 – 6 esiin kaivettu palokerros, joka vastasi korkeudeltaan v. 1984 kaivausalueen vanhaa palokerrosta, josta löydettyt rahat ajoittuivat 1570 – ja 1590 – luvuille. Kun vielä tason 5/6 ja 6 seinän alustukseen käytetyt tiilet vastasivat kooltaan 1600 – luvun alkupuoliskon tiilikokoa, voidaan tasojen 5 – 6 rakenteet varmuudella ajoittaa 1600 – luvun puolelle.

Sen sijaan tasojen 7 ja 8 rakennejäänteet, jotka sijaitsivat korkeudella 4.55 – 4.75 m m.p.y., kuuluivat ainakin 1500 – luvun loppupuoliskolle. Alueelta löydettiin korkeudelta n. 4.85 m m.p.y. hyvin huonokuntoinen hopearaha, joka mitä todennäköisimmin oli Kustaa Vaasan aikainen 1 Fyrkki v. 1529 tai 1531. Kun ylempien tasojen rakenteet voidaan varmuudella ajoittaa 1600-luvun puolelle, on alueen vanhinten rakenteiden ajoittaminen 1500-luvun lopulle perusteltua. Mm. myös kaivausalueen 3 (joka sijaitsi alueen 6 koillispuolella) vanhin rakennuskanta ajoittui 1500-luvun lopulle.

DIA- JA VALOKUVALIITE: ALUE 6, TASOT 5-8:

TASO 5: MV 1 A: 1-12; MV 3A: 1-12; MV 3 B: 1-36; MV 5: 1-12.
DIA 42357: 1-36; D:42347: 1-31; D:6320: 1.

TASO 5/6: MV 9A: 1-12; MV 11 A: 1-12; MV 13 A: 9; MV 13 B: 1-12; MV 15 A: 1-12.
DIA: 6320: 2-32, 36; D:6315: 1-34.

TASO 6 MV 17 B: 1-8; MV 19 B: 1-12, MV 21: 1-3; MV 23 B: 1-12; MV 23 C: 1-12;
MV 25 B: 1-12; MV 29 A: 1-2.
DIA: 6309: 1-4, 10-11, 30-36; D:6872: 1-5, 33-36; D:6868: 1-36; D: 6989: 22-23.

TASO 6/7	MV: 31: 1-2. DIA: 6989: 35-37.
TASO 7	MV 39 B: 1-12. DIA: 6865: 1-19.
TASO 8	MV 43 B: 10-12, 45 A: 1-8. DIA: 9274: 28-37.

ALUE 9, TASOT 1-6

1. JOHDANTO

Alue 9 paalutettiin koordinaattilinjojen $X = 0-15$ m ja $Y = 40-44$ m rajaamalle alueelle l. vuonna 1983 kaivetun koeojan lounaispuolelle. Pinta-alaltaan kaivettu alue oli n. 65 m² ja se sijaitsi välittömästi kaivausalue 6 koillispuolella. Koska vuoden 1983 koeojan tutkimusten pohjalta voitiin olettaa, ettei kiinteitä rakenteita tulisi esiin ennen kuin vasta korkeudella n. 5.50 m m.p.y.; kuorittiin ylimmät kerrokset konevoimin ja aloitustasoksi tasoitettiin keltainen hiekkakerros, jonka yläpinta sijaitsi korkeudella 5.65 – 5.75 m m.p.y.

Kaivaus suoritettiin tasokaivauksena ja käytetyt tasot olivat pääasiassa teknisiä tasoja; siellä missä rakennejäänteitä tuli esiin, rakenteiden luonne luonnollisesti määräsi kaivaustavan. Koska kaivausalue oli hyvin kapea (3-4 m), olivat esille kaivetut rakenteet hyvin vaikeasti tulkittavissa, pieniä paloja ja katkelmia suuremmista rakenteista. Kokonaisvaltaista kuvaa paikalla olleesta asutuskannasta ei vuoden 1983 ja 1985 kaivausten pohjalta saa, varsinkin kun rakennejäänteet muutoinkin näyttivät säilyneen vain katkelmina ja huonokuntoisina. Esiin kaivetut rakenteet sijaitsivat korkeudella 4.60 – 5.50 m m.p.y.

2. KERROKSET/TASOT 1-3

Pintavaaitusta tasosta maata poistettiin kauttaaltaan n. 20 cm ja taso 1 sijaitsi täten korkeudella 5.50 – 5.60 m m.p.y. Rakenteita ensimmäisessä tasossa ei vielä tullut esille, maa oli koskemattomilta osin l. koordinaattilinjaa $y = 41$ m lounaispuolella, kellanruskeaa hiekkaa, v. 1983 koeojan kohdalla em. koordinaattilinjan koillispuolella maa luonnollisesti oli täysin sekoittunutta.

Tasoissa 2 ja 3 paljastui koko kaivausalueelta kaakkois-luoteissuuntaisia rakennejäännöksiä. Alueen luoteispäässä ruuduissa 0-6/40-42 ja 42-44 m. rajalla oli kaakko-luodesuuntainen huonokuntoinen veistämätön puunrunko, jonka halkaisija oli 15 cm; luoteispäästään puu meni kaivausalueen profiilin sisään. Puunrunon koillis- ja lounaispuolella oli säilynyt kahden lattiatason jäänteitä, näistä lounaisempi oli paremmin säilynyt ja se oli tehty 15 – 20 cm levyisistä kaakko-luodesuuntaisista laudoista, joiden alla oli koillisen-lounaisensuuntainen lautavasa. Kaakkoispäästään laudoitus ulottuivat koillisen-lounassuuntaiseen lautaan, jonka kaakkoispuolella

laudoitus (mahdollisesti lattiatasoa) oli hiiltynyttä ja sekä sen alla että päällä oli vahva kerros pienten kivien sekaista sinisavea.

Pitkän puunrungon koillispuolella oleva laudoitus oli edellistäkin epämääräisempi ja huonokuntoisempi; laudoitusta oli kahdessa kerroksessa päällekkäin ja laudat olivat leveydeltään 15- 20 cm; laudoitus ei ollut hiiltynyttä. Päälimmäiset laudat olivat kaakko-luode-, alemmat koillinen-lounassuuntaisia. Molemmat alueelta esiin kaivetut todennäköiset lattiatason jäänteet olivat säilyneet vain katkelmallisina; lounaisempi laudoituksista oli alaltaan 100 x 150 cm ja koillisempi 50 x 150 cm.

Kaivausalueen lounaissivulta ruuduista 6-9/42-44 m tuli esille n. kaakko-luodesuuntainen kivirivi, joka suunnaltaan noudatti tarkoin kaivausalueen kaakkoispäistä esiin kaivetun rakennusjäänteen seinälinjaa. Kivirivi oli tehty halkaisijaltaan n. 30 cm:n kokoisista kivistä siististi latomalla, laastia kivien välissä ei ollut. Kyseessä on mitä todennäköisimmin seinäanaluskiveys, joskaan puunjäänteitä kivien päällä ei ollut; korkeudeltaan kivet vastasivat muita tasojen 2-3 rakenteita. Kaakko-luodesuuntaisen kivirivin pohjoispuolella ruudussa 4-6/42-44 m oli 120 x 150 cm kokoisella alalla hajanaista kiveystä, joissa kivikoko oli 20 – 40 cm, mitään selvää yhtenäistä rakennetta kivet eivät muodostaneet.

Ruuduissa 6-14/40-42 m, aivan v. 1983 koeojan lounaispuolella paljastui osa kaakko-luodesuuntaisen rakennuksen seinäperustuksia. Perustus muodostui n. 6 m pitkistä pyöreästä, huonokuntoisesta hirrestä, joka halkaisijaltaan oli 15 – 20 cm. Rungon koillispuolella oli jäänne lattialaudoituksesta, joka oli paikoin hiiltynyt. Laudoitusta oli säilynyt 3 x 0.5 m kokoisella alalla ja laudoituksen alla oli jäljellä koillinen-lounaissuuntaisten lattiasojen jäänteitä. Luoteispäästään seinäanaluskivi lepäsi 40 x 30 cm kokoisen harmaakiven päällä, saman kiven päällä oli jäänne koillisen-lounaissuuntaisesta hirrestä; on mahdollista, että se edusti rakennuksen luoteisseinää.

V. 1983 koeojan tasossa 3, ruuduissa 6-10/39-41 m, olevat puurakenteiden jäänteet olivat selvästi jatketta puheena olevalle rakennukselle. Ruutujen läpi kaivettu kaakko-luodesuuntainen vesijohtoputki oli valitettavasti rikkonut kyseessä olevat puurakenteet niin pahoin, ettei rakennuksesta ja sen laajuudesta saatu selville muuta kuin, että se oli jatkunut koilliseen päin. Tarkistuksen vuoksi kaivettiin rakennejäänteiden koillispuolelle ruutu 6-8/38-40 m jotta rakenteiden jatkuvuus sillä kohdin voitaisiin selvittää. Ruudusta ei kuitenkaan tullut esille kuin katkelma pinnaltaan hiiltynyttä lautaa.

Aivan kaivausalueen pohjois- ja itänurkassa tuli esille kivirakenteita, joiden koillisosa oli tullut esille jo vuoden 1983 kaivausten yhteydessä tasossa 4 ja 5. Koillisessa molemmat rakenteet jatkuivat ainakin koordinaattilinjan y=39 m. Pohjoinen kiveyksistä oli kivikooltaan 40 - 60 cm ja sen alla oli tiheä pystypaalutus. Paalut olivat halkaisijaltaan 7 – 10 cm ja ne olivat yläpäästään tasoitettuja. Itäisemmässä kivirakenteessa kivet olivat halkaisijaltaan 40 – 100 cm ja kivien välissä oli erittäin runsaasti laastia ja hiekkaa. Myös tämän kiveyksen alla oli tiuha pystypaalutus, joka oli korkeudeltaan keskimäärin n. 20 cm alempana kuin pohjoisen kiveyksen. Kaakossa kiveys ulottui aivan kiinni kaivausalueen sivulla olevaan lämpökanaavaan.

Maa tasoissa 1 – 3 oli kauttaaltaan hiekkaista kulttuurimaata, joka oli tiilimurskan ja laastin sekaista. Varsinkin puurakenteiden läheisyydestä, kaivausalueen koillisivustalla, koordinaattilinjan y = 42 m koillispuolella maa oli puumurskan sekaista, koordinaattilinja lounaispuolella puumassaa ei tavattu, vaan maa oli hienoa hiekkaa, joka enimmäkseen oli tiilimurskan sekaista. Tasoissa 1 - 3 esiin kaivetut kiinteiden rakenteet sijaitsivat korkeudella 5.30 – 5.60 m m.p.y.

3. KERROS/TASO 4

Tasossa 4 kaivettiin kokonaisuudessaan esille takanperusta, josta osa oli näkyvissä jo tasossa 3. Se sijaitsi aivan kaivausalueen kaakkoispäässä, ruuduissa 8-4/42-44 m, lämpökanavan edustalla ja se oli tehty halkaisijaltaan 30 – 100 cm:n kokoisista harmaakivistä. Perustuksen koillissivu oli pituudeltaan n. 6 m ja tehty kaakko-luodesuuntaan. Perustuksista oli säilynyt ainoastaan koillissivusta; luoteispään sijainti jäi epäselväksi. Kivien välissä oli runsaasti laastinsekaista hiekkaa ja päällä kaakko-luodesuuntaisen laudan jäänteitä. Talon perustusten alla oli koillis-lounassuuntainen, 10 – 16 cm:n levyisistä laudoista tehty tukilaudoitus, minkä lisäksi kivet oli tuettu pystypaaluin; maa kivien alla oli lähestulkoon puhdasta laastia.

Talonperustusten koillispuolella oli jäänteitä pahoin hiiltyneestä kaakko-luodesuuntaisesta puurakenteesta. Kyseessä on mahdollisesti katkelma rakennuksen seinää, joka oli perustettu halkaisijaltaan 10 – 15 cm kokoisten kivien päälle, seinän koillispuolella oli koillis-lounassuuntaisten lattiatasojen katkelmia. Samansuuntaisia lautoja, jotka todennäköisesti liittyvät edellisiin, tavattiin v. 1983 koeojan ruudusta 10-12/39-41 m samalta korkeudelta. Edellä käsiteltyjen puurakenteiden lisäksi oli kaivausalueen koillispäässä aivan kaakko-luodesuuntaisen harmaakiviperustuksen edustalla samansuuntainen pinnalta hiiltynyt ja pyöreä hirrenpätkä, joka todennäköisemmin kuuluu yhteen sen koillispuolella olevien huonokuntoisten puurakenteiden kanssa.

Tasossa 4, ei kaivausalueen luoteispäästä tullut esille varsinaisia uusia rakenteita. Ruudusta 4-6/40-42 m tuli ainoastaan esille pystypaaluirykelmä, joka oli suoraan edellisessä tasossa esiin kaivetun rakennuksen seinänalus kivien pohjois- ja koillispuolella sekä kivien alla.

Maa muuttui kerrosta 4 kaivettaessa samansuuntaiseksi, joskin se edelleenkin oli tiilimurskan ja laastinsekaista hiekkaa. Kaivausalueen luoteispäästä oli siellä täällä havaittavissa puumurskaa ja hiiltymiä, mutta paljon puumurskaa ja hiiltymiä oli vain ruuduissa 10-15/40-44 missä olivat myös tason ainoat selvät rakenteet. Näiden rakenteiden korkeus vaihteli pääasiassa välillä 5.10 – 5.30 m m.p.y.

4. KERROS/TASO 5

Tasossa 5 esiin tullut puuaines oli jätepuumaista, suunnaltaan pääasiassa kaakko-luodesuuntaista ja sitä oli koko kaivausalueella koordinaattilinjan $y = n. 43$ m koillispuolella. Pinnaltaan tasosta esiin kaivetut laudat, haljispuolikkaat ja puunrunjon palat olivat hiiltyneitä. Mitään rakennusta ei rakennejäänteiden pohjalta voi hahmottaa, mutta selvää on kuitenkin, että tason puuaines oli jäännettä vanhemmasta paikalla havaitusta rakennusvaiheesta. V. 1983 koeojankin alimmat puurakenteet, samoin kuin yllämainitut sijaitsivat korkeudella n. 5.00 – 5.10 m m.p.y. Kyseessä voi olla hyvinkin tulipalon jäljiltä jäänyttä sekalaista, rakennuspuuna käyttökelvotonta puuainesta.

Pisimmät palaneista hirrenkappaleista olivat 2 – 2.5 m pitkiä ja halkaisijaltaan 10 – 15 cm. Puita oli havaittavissa aina ruudussa 10-12/42-43 m, jossa kuitenkin ylempi, tasossa 4 esiin kaivettu kivijalka meni suoraan tason 5 lounaisempien puurakenteiden päälle. Ruudussa 12-15/40-44 m puunjäänteitä ei enää havaittu; jos niitä paikalla olikin ollut, olivat päällä olevat nuoremmat kivirakenteet ne sekoittaneet. Osa ylempien tasojen kivirakenteisiin käytetyissä kivistä oli lisäksi niin suuria, ettei niitä ihmisvoimin saatu siirrettyä pois ja siksi niiden alla olevaa osaa kaivausalueesta ei voitu tutkia.

Irtonaisen puuaineksen lisäksi tuli ruudusta 8-10/42-44 m esille rikkonaisen, halkaisijaltaan 10-15 cm:n kokoisista kivistä tehdyn kiveyksen jäänteitä; laajuudeltaan kiveys oli n. 1 x 2 m. Kiveys oli suoraan hiiltyneen puulastukerroksen alla, todennäköisesti kyseessä oli kivetyn lattiatason rippeitä.

Lähestulkoon kaikki pystypaalut ja niiden rykelmät, jotka tasoa 5 esiin kaivettaessa paljastuivat, olivat jo ylemmissä tasoissa esiin tulleiden rakenteiden alla olevaa tukipaalutusta. Pystypaalurykelmiä oli varsinkin kaivausalueen kaakkoispäässä, lounaissivustalla sekä luoteispäässä; näissä suurin osa oli lämpökanavan edusta kivirakenteiden tukipaalutusta (ruudut 9-15/40-44 m). Itse tason 5 rakenteisiin liittyy mahdollisesti vain kaivausalueen luoteispään paalurykelmä ruudussa 2-4/42-44 m; korkeutensa puolesta se ainakin vastaa ympärillä olevia rakennejäänteitä.

Maa muuttui kerrosta 5 kaivettaessa yhä savisemmaksi ja puumurskansekaisemmaksi. Koordinaattilinjan y=43 m lounaispuolella maa sisälsi myös laastia, tiilimurskaa ja nokea, mutta alueelta puuttui kokonaisuudessa vahva puumassakerros, joka oli havaittavissa em. koordinaattilinjan koillispuolella. Hiiltynyt puulastukerros oli täten havaittavissa ainoastaan kaakko-luodesuuntaisten puurakenteiden koillispuolella ja se ulottui koillisessa yhtenäisenä aina vuoden 1983 koejoan asti. Kaikkialla ko. puulasturakenteen alta tuli esille hyvin voimakas laasti- ja tiilimurskakerros, joka oli paikoitellen paksuudeltaan runsaat 10 cm. Kaivausalueen kaakkoispäähän kaivetut kivirakenteet olivat rikkoneet ja sekoittaneet luonnolliset maakerrokset; siellä maa oli savensekaista hiekkaa, joka oli tiilimurskan- ja laastinsekaista.

5. KERROS/TASO 6

Tasossa 6 ei enää tullut esille kiinteitä rakenteita, lukuun ottamatta pohjois-eteläsuuntaista puuviemäriä, joka osittain tuli esiin jo vuoden 1983 koeojasta ja koeruudusta F4. Aivan vuoden 1983 koeojan ja v. 1985 kaivausalueen rajalla, ruudussa 8-10/40-42 m puuviemärin suunta muuttui n. kaakko-luodesuuntaiseksi; luoteispäästään viemäri meni alueen reunalla olevaan lämpökanavan alle. Leveydeltään puuviemäri oli 35 cm ja se oli tehty koverretusta puunrungosta, jonka päällä oli kantana paksu lankku. Sekä sivuiltaan että päältä puuviemäri oli vuorattu tuohilevyin.

Puuviemärin lisäksi tasossa oli runsaasti pystypaaluja, joista useimmat olivat esillä jo ylemmissä tasoissa ja liittyivät ko. tasojen rakenteisiin. Utta paalutusta tasossa 6 tuli esille ruuduissa 8-12/41-43 m, luonteeltaan paalutus oli hajanaista. Maa kerroksessa 6 oli hyvin savista, mutta sisälsi myös puumurskaa sekä hieman laastia ja tiilimurskaa. Varsinkin tasoa 5 ”puurakenteiden” alla, koordinaattilinjan y=43 m koillispuolella, oli runsaasti tiilenpaloja ja laastia; mutta alaspäin kaivettaessa maa muuttui yhä puhtaammaksi sinisaveksi.

Kun alue oli tasoitettu tasoon 6, jonka keskimääräinen korkeus oli 4.80 – 4.90 m m.p.y., tehtiin alueelle 8 koekuoppaa ruutuihin 2-4/42-44 m, 4-6/40-42 m, 4-6/42-44 m, 6-8/38-40 m, 8-10/42-44 m, 10-12/40-42 m, 10-12/42-44 m ja 12-14/42-44 m. Koeruudut olivat kooltaan keskimäärin 40 x 40 cm ja niiden avulla pyrittiin selvittämään mahdolliset vielä alempana sijaitsevat rakenteet sekä puhtaan pohjasaven l. koskemattoman maan korkeus m m.p.y.

Koekuopista ei tullut esille mitään kiinteisiin rakenteisiin viittaavaa. Maa koekuoppien profiilissa oli yläpinnaltaan puumurskan värjäämää ja sisälsi jokusen tiilenmurun ja nokitäplän siellä täällä. Jo 5-20 cm tason 6 alapuolella maa oli koko alueella täysin puhdasta ja värjäytymätöntä sinisavea korkeudella n. 4.50 – 4.60 m m.p.y. Koekuopituksen jälkeen alueen kaivaminen lopetettiin.

6. YHTEENVETO

Kaivausalueelta esiin kaivetuille rakennusjäänteille oli ominaista rikkonaisuus; paikalla olleista rakennuksista oli säilynyt vain jokunen katkelma pääasiassa kaivausalueen keskustassa ja luoteispäässä. Rakenteiden rikkonaisuus johtui monesta syystä: kaivausalueelle oli kaivettu viemäri- ja vesijohtoputki, jotka olivat luonnollisesti rikkoneet osan paikalla olleista rakenteista. Samoin kaivausalueen kaakkoispään massiivinen kivetys paikalla olleen lämpökanavan edustalla oli sekin rikkonut osan vanhemmista rakenteista, samoin kuin kaivausalueen lounaissivustalla vastaan tulleet Julinin eteläisen rakennuksen lounaissiiven perustukset. Koillisessa kaivausalue rajoittui v. 1983 koeojaan ja kun vielä kaivausalue oli vain muutaman metrin levyinen, ei mitään selkeää kuvaa paikalla olleista rakennuskokonaisuuksista voinut saada.

Alueelta kaivettiin kolme eri rakennusvaiheeseen liittyviä rakennejäänteitä, joiden korkeus vaihteli välillä 4.60 – 5.50 m m.p.y. Kaikkein alin, joskaan ei välttämättä vanhin alueen rakenteista oli korkeudelta n. 4.60 m m.p.y. esiin tullut puuviemäri, joka oli kaivettu ylempien rakenteiden läpi. Vanhimmat varsinaiset ”rakenteet” tulivat esiin tasossa 5 korkeudelta n. 5.00 – 5.10 m m.p.y. ja korkeudeltaan ne vastasivat alueen 6 tasojen 5-6 rakenteita, molempien alueen puurakenteet olivat pahoin hiiltyneitä ja palaneita.

Tasossa 5 esiin kaivettu puuaines oli luonteeltaan rakentamiseen kelpaamatonta huonokuntoista jättepuuta, jota löytyi koko alueelta. Puuaines oli palanut ja kyseessä lieneekin palossa tuhoutuneen rakennuksen jäänteet. Paikalla ollut rakennus lienee jatkunut pidemmälle lounaaseen, mutta paikalle myöhemmin rakennetun kivirakennuksen perustus oli rikkonut ko. jäänteet. Pääasiassa tasossa 5 esillä ollut puuaines oli kaakko-luodesuuntaista puutavaraa; varsinkin puiden koillispuolella maa oli vahvasti puulastunsekaista. Kaivausalueen keskustasta tuli esille mahdollisen kivetyn lattiatason rippeet.

Tasoissa 2-3 esiin tulleet rakennejäänteet sijaitsivat korkeudella 5.30 – 5.50 m m.p.y. ja ne edustivat alueen nuorempaa asutuskantaa; korkeudeltaan ne vastasivat jotakuinkin alueen 6 tason 5 rakenteita. Molempien alueen rakennejäänteet olivat palaneet. Alueelta tulleet rakennejäänteet olivat todennäköisesti peräisin kahdesta kaakko-luodesuuntaisesta rakennuksesta. Kaakkoisemmasta rakennuksesta oli jäljellä vain lounaisseinän perustus sekä hieman lattiatason rippeitä vasaoneen; seinälinjaa oli jäljellä vain n. 7 m:n matkalla. Kaivausalueen luoteispään lattiatason jäänteet edustavat mahdollisesti alueella ollutta toista rakennusta. Kaivausalueen lounaissivulta löytyneet melkoisen hajanaiset kiveyksen rippeet saattavat olla pihakiveyksen jäänteitä.

Alueen nuorinta rakennusvaihetta edustaa tasossa 4 esille kaivettu kivistä muurattu talonperustus. Perustus oli kaakko-luodesuuntainen ja luoteispäästään rikkoutunut; siihen käytetty kiviaines vaihteli kooltaan välillä 30 – 100 cm. Ko. rakennus oli kaivettu alueen vanhempien rakenteiden läpi ja perustettu osittain niiden päälle. Talon perustusten alla oli tukena pystypaalutus sekä laudoitus; perustusten korkeus vaihteli välillä 5.20 – 5.40 m m.p.y. Edellä käsiteltyjä puurakenteita nuorempia ovat myös kaivausalueen pohjois- ja itänurkan massiiviset kiviperustukset, jotka vain osittain saatiin kaivettua esille.

Tasojen 2 ja 3 rakenteiden yhteydestä löydetyt rahat ajoittuivat vuosiin 1629 ja 1676. Vanhin tasoista löydetyistä rahoista oli Kustaa II Aadolfin 1 äyri v. 1629 ja nuorin Kaarle XI:sta 1/6 äyri v. 1676; muut em, tasoista löydetyt ja ajoitetut rahat olivat Kaarle XI:sta 1/6 äyri v. 1666 sekä v. 1670 Rahojen löytökorkeus vaihteli välillä 5.37 - 5.53 m m.p.y.

Edellä esitetyn pohjalta on perusteltua ajoittaa tasoissa 2 ja 3 esiin tulleet rakenteet 1600-luvun jälkipuoliskolle. Alueen vanhinten rakenteiden ajoittamista auttaa välillisesti palokerros, joka alueella 6 ajoittui 1600-luvun alkuun ja joka oli havaittavissa samalla korkeudella myös alueella 9. Kun lisäksi v. 1983 kaivausten yhteydessä löydetyt rahat sijoittuvat vuosille 1627, 1630 ja 1630-40 ja kun nämä rahat löytyivät 5 – 30 cm korkeammalta kuin v. 1985, alueen 9 tason 5 rakenteet, on ko. tason rakennejäänteiden ajoittaminen 1600-luvun alkupuoliskolle perusteltua. Muut alueen rakennusjäänteet ovat nuorempia, ajoittuen 1700- ja 1880-luvuille.

DIA- JA VALOKUVALIITE: ALUE 9, TASOT 1-6

TASO 1: MV 13 A: 10-12,
DIA: 6320: 33-36.

TASO 2: MV 21 A: 11-12; MV 21 B: 1-12;
DIA: 6872: 24-32.

TASO 3: MV 31 A: 10-12; MV 31 B: 1-5; MV 33 B: 1-6,
DIA 6845: 16-35, D: 6871: 1-5, 18-27.

TASO 4: MV 43 A: 7-12; MV 43 B: 1-9,
DIA: 9274: 1-27.

TASO 5: MV 49 B: 1-12; MV 51 A: 1-9, MV.
DIA: 9271; 25-35; D: 9269: 1-6.

TASO 6: MV 59 B: 1-12; MV 61 A: 4-5,
DIA: 9854: 1-21.

ALUE 10

1. YLEISTÄ

Kaivausalue 10 sijaitsi tontin koordinaattitasossa koordinaattilinjojen $x=34-43$ m ja $y=32-41$ m rajaamalla alueella, pinta-alaltaan alue täten oli n. 81 m². Koillisessa kaivausalue rajoittui Pyhän Hengen kirkon pohjoisseinään, lounaassa 1950-luvulla rakennetun ja myöhemmin puretun autotallirakennuksen harmaakiviperustuksiin sekä luoteessa Julinin pohjoisrakennuksen kaakkoissiipeen. Kaakossa kaivausalueen rajaa oli koordinaattilinja $x=43$ m, jonka kaakkoispuolella kaivausten myöhemmässä vaiheessa paalutettiin kaivausalue 13. Alueilla käytetty 2 x 2 m ruudutus ei ollut täysin yhteneväinen koko Julinin tontin koordinaatistoon, sillä kaivausalueilla käytössä ollut koordinaattiverkko poikkesi edellä mainitusta x-koordinaatin suhteen systemaattisesti 50 cm luoteeseen ja y-koordinaatiston suhteen 30 cm koilliseen. Muiden v. 1985 tontilla kaivettujen alueiden koordinaatisto ei poikennut koko tontin kattavasta koordinaattiverkostosta.

Alueen 10 kaivausten tarkoituksena oli pääasiallisesti tutkia paikalla olleen Pyhän Hengen kirkon sisäpuolisia hautauksia, niiden luonnetta ja lukumäärää; kaivausalueista myös nro:t 11, 12 ja 13 sijaitsivat kirkon seinien sisäpuolella. Jo aiemminkin (kts. kaivauskertomukset L. Laaksonen 1964, I. Koskinen 1983) oli Pyhän Hengen kirkkoon liittyviä hautauksia kaivettu esiin, mutta koska aiemmat kaivaukset oli suoritettu koekuopitusta avuksi käyttäen, katsottiin v. 1985 aiheelliseksi kaivaa laajempi alue kirkon sisustaa kerrallaan, varsinkin kun aiempien kaivausten perusteella tiedettiin varsin hyvin missä hautauksia olisi odotettavissa.

2. KAIVAUSTEKNIikka

Maanpinnan korkeus paikalla ennen kaivausten aloitusta oli 6.60 – 6.80 m m.p.y. ja tarkoituksena oli poistaa kaivinkoneella maata ylimpään hautauskerrokseen asti, josta lähtien oli aikomus siirtyä ”lasta- ja lapiomenetelmään”. Maata ei ehditty kuitenkaan paikoin poistaa kuin 5 – 20 cm, kun alueelta paljastui harmaakiviperustusta, joka kaivettiin esiin lapioin ja lastoin, dokumentoitiin ja purettiin ennen kuin hautakerroksia päästiin kaivamaan.

Kaivaus eteni tavanmukaiseen tasokaivauksena. Ylimpiä kerroksia kaivettaessa tasot olivat teknisiä, l. maata poistettiin kerrallaan n. 20 cm niiltä osin kun vastaan ei tullut kiinteitä rakenteita eikä hautoja. Tasossa 3 paljastuivat ensimmäiset hautaukset ja tämän tason jälkeen kulloinkin piirretty, valokuvattu ja muutoinkin dokumentoitu taso muodostui ”luonnostaan” esiin kaivettujen arkkujen ja vainajien lukumäärän sekä sijaintikorkeuden mukaisesti. Tasoissa 3-6/7 esiin tulleiden vainajien jälkeen tuli vastaan hyvin ohut hiekkakerros ja n. 20 cm:n ”katkos” hautakerroksista, joskin hautaukset jatkuivat vielä alempana (tasot 7-8), mutta maa muuttui nyt hyvin savipitoiseksi ja haudat muutoinkin poikkesivat luonteeltaan ylempien tasojen hautauksista.

Tason 6/7 jälkeen maata poistettiin kaivausalueelta, kunnes ylimmät saveen haudatuista vainajista tulivat esille ja hautoja ruvettiin paljastamaan osin lastoin, osin lapioin. Koska vainajat olivat alimmissa tasoissa arkuttomia ja maa hyvin savista oli vainajien esiin kaivaminen melkoisen vaikeaa. Vainajia oli savessakin päällekkäin ainakin 3 tasossa, joskin kaikkein alimpia hautauksia ei ehditty kaivaa, koska kenttätöaika osoittautui liian lyhyeksi. Alimmat esiin tulleista vainajista sijaitsivat korkeudella 4.70 – 4.90 m m.p.y.

3. TASOT 1 JA 1B

3.1. Rakenteet

Tasoissa 1 ja 1 B kaivettiin koordinaattilinjojen $x=40-43$ m ja $y=32-41$ m rajoittamalta alalta kaivausalueen kaakkoisrivustalta esiin osa arkkitehti P.J. Gyllichin v. 1829 tontille suunnitteleman ulkorakennuksen harmaakiviperustuksia. Kaivauksissa saatiin n. 7 m:n pituinen pätkä ulkorakennuksen koillisriivestä; perustukset jatkuivat kaakossa kaivausalueen profiilin sisään.

Rakennuksen luoteisseinä oli perustettu halkaisijaltaan 50 – 100 cm:n kokoisten harmaakivien päälle joiden välissä oli havaittavissa runsaasti laastia. Koillis-lounais-suuntaisissa perustuksissa oli koordinaattilinjan $y=37$ m molemmin puolin 1 m:n levyinen aukko, joka mitä todennäköisemmin oli yksi rakennuksen oviaukoista. Koordinaattilinjalla $y=36$ m oli havaittavissa kaakko-luodesuuntainen halkaisijaltaan 30 - 50 cm:n kokoisista harmaakivistä tehty väliseinän perustus. Väliseinä jakoi rakennusjäänteet kahteen eri huonetilaan, joista lounaisemmasta oli jäänteitä

palaneesta puulattiasta; koillisemman huonetilan alkuperäinen lattia oli ollut kivetty, kivikoko vaihteli halkaisijaltaan 10 – 30 cm:iin. Kivettyyn lattiaan käytetyt kivet olivat suurimmat (halkaisijaltaan n. 30 cm) huoneen luoteissivustalla ja vaikuttikin siltä, että rakennuksen toinen oviaukko olisi ollut jokseenkin koordinaattilinjan $y=34$ m koillispuolella; oviaukon leveys jäi epäselväksi. Todennäköisesti lattia oli kivetty suuremmin kivin ainoastaan oviaukon edustalta, muualla kivikoko oli halkaisijaltaan 10 – 20 cm.

Kivettyä lattiatasoa oli koillisessa huonetilassa havaittavissa n. 3 x 3,5 m laajuisella alalla; aivan huoneen länsinurkkauksessa oli rippeitä myös hiiltyneestä puulattiatasosta; kiveyksen ja puulattiason välissä oli muutaman cm:n paksuinen kerros tiilimurskaa ja laastia

Rakennuksen luoteissivulla, jokseenkin koordinaattilinjan $y=40$ cm kohdalla oli havaittavissa 2 m:n pituinen kaakko-luodesuuntainen uloke, joka oli tehty halkaisijaltaan 50 - 60 cm:n kokoisissa kivissä. Kivien välissä ei ollut havaittavissa samanlaista runsasta laastimäärää kuin muualla rakennuksen perustuksissa ja muutoinkin uloke oli luonteeltaan muusta seinälinjan perutuksista ”irtonaisempi”. Ulokkeen merkitys jäi epäselväksi, on kuitenkin mahdollista, että se liittyi ruuduissa 38 - 40 ja 40 - 42/38 - 40 m olleeseen koillinen-lounassuuntaiseen kiviriviin, mitään täsmällisempää ei asiasta voida sanoa, koska rakenteet olivat vain katkelmallisesti säilyneet. Välittömästi em. rakenteiden lounaispuolella tuli vastaan 1950-luvulla rakennetun autotallin kaakko-luodesuuntainen harmaakiviperustus.

3.2. Sijaintikorkeus ja maanlaatu

Esiin kaivetut rakennuksen perustukset sijaitsivat korkeudella 6.30 – 6.70 m m.p.y. ja lattiatasot korkeudella 6.40 – 6.60 m m.p.y. Koillisen huoneen kivilattia oli 10 – 20 cm korkeammalla kuin lounaisen huoneen puulattia ja kivilattian korkeus kasvoikin koko ajan itään päin mentäessä.

Maa oli tasaista tiilimurskan, laastin sekä erikokoisten irtokivien sekaista hiekkaa, mutta molemmissa huonetiloissa oli havaittavissa myös melkoisesti hiiltä ja puumurskaa. Varsinkin koillisen kivilattian kivien välissä oli runsaasti hiiltä ja nokea; lounaisemmassa huonetilassa maa oli pääasiassa hiiltynyttä puumurskaa – kyseessä oli selvästikin palokerros, joka oli havaittavissa ainoastaan rakennuksen sisäpuolella.

Muualla kaivausalueella oli maanlaatu tiilimurskan ja laastinsekaista vaaleaa hiekkaa. Koordinaattilinjojen $x=37-38$ m välissä kulki v. 1964 kaivettu koillis-lounassuuntaisia koloja, joissa maa luonnollisesti oli täysin sekoittunutta. Tasoissa 1 ja 1B esiin kaivetun rakennusjäänteiden luoteissivustalta esiin tullut irtonainen halkaisijaltaan 10 – 20 cm:n kokoinen kiviaines oli juuri v. 1964 kaivausten yhteydessä alkuperäiseltä paikaltaan siirtynyttä.

4. TASO 2

Ylemmissä tasoissa esillä olleet rakenteet purettiin välittömästi dokumentoinnin jälkeen. Tasosta 1B maata poistettiin keskimäärin n. 20 cm, ja tason 2 korkeus oli täten keskimäärin 6.00 – 6.20 m m.p.y.; kaivausalueen koillispäähän päin taso hieman nousi.

Taso 2 oli tekninen; rakenteita ei tasosta tullut esille. Maa oli samaa kuin ylempänäkin; pääasiassa tiilimurskan ja laastinsekaista hiekaista kulttuurimaata, jossa siellä täällä oli havaittavissa joku hiilenmurunen. Kaivausalueen lounaispäästä tuli esille suuri halkaisijaltaan 1 m:n kokoinen irtokivi;

alueen luoteisreunasta, aivan Julinin pohjoisen rakennuksen kaakkoissivun edustalta paljastui halkaisijaltaan 1 m:n kokoinen paalurykelmä, paalunpäiden korkeus oli n. 610 m m.p.y.

Jo kerroksesta 1 lähtien oli kaivausalueelta tullut esille hajalöytöinä ihmisen luita sekä niiden katkelmia. Kerrosta 2 kaivettaessa niiden määrä nousi, muttei varsinaisia hautauksia tullut vielä esille, vaan esiin kaivetut luut olivat edelleenkin luonteeltaan irtonaisempia. Ylimmät jokseenkin kokonaisina säilyneet vainajat tulivat esille vasta kerrosta 3 kaivettaessa.

5. HAUDAT

5.1 Yleistä

Alueelta 10 tuli esiin yhteensä 275:n vainajan jäänteet; vainajia oli enimmillään 8 päällekkäisessä kerroksessa, joskaan kerrokset eivät luonnollisestikaan olleet joka puolella kaivausaluetta yhtä lukuisia. Vainajia numeroitaessa oli lähtökohtana kallo l. jokainen kokonaisena säilynyt vainaja samoin kuin irtokallokkin (jollei sen voitu katsoa kuuluvan johonkin kallottomaan, muutoin säilyneeseen vainajaan) sai oman numeron. Samoin numeroitiin omaksi numerokseen myös leukaluut, mikäli niitä ei voitu yhdistää mihinkään toiseen vainajaan; tyhjät arkut ja lavitsat numeroitiin nekin, samoin kuin vain katkelmallisesti säilyneet vainajat, mikäli luiden voitiin katsoa edustavan yhtä ja samaa vainajaa. Näin ollen esim. vartalonpuolikas, lantio ja reisiluut saattoivat saada oman numeronsa (kuitenkin tilanteen ja tulkinnan mukaisesti).

Numeroitujen vainajien lisäksi otettiin talteen runsaasti irtoluita, joita varsinkin ylemmissä kerroksissa oli runsaasti; alaspäin kaivettaessa haudat olivat kaiken kaikkiaan helpommin hahmoteltavissa. Irtoluiden suureen määrään vaikutti se, että kaivausalueen läpi koillis-lounassuunnassa oli kaivettu kaksi ojaa. Leveämpi näistä oli v. 1964 kaivettu koeoja, joka leveydeltään oli runsas 1 m ja joka kulki ruutujen n. $x=38.40 - 39.40$ m läpi. Toinen kaivannoista oli viemäriputken kaivamisen yhteydessä syntynyt ja leveydeltään 40 – 60 cm; tämä oja noudatteli jokseenkin koordinaattilinjaa $x=37$ m. Osa luista oli siirtynyt paikoiltaan varmaankin myös nuorempia hautoja kaivettaessa: alustan siistimisessä ja raivaamisessa.

Ylimmät hautaukset olivat korkeudella n. 6.00 m m.p.y. ja alimmat korkeudella 4.78 m m.p.y. (vaaittu kallon yläpinnasta). Haudat kaivettiin esiin yhteensä 10 tasoa ja aputasoa hyväksikäyttäen; tasot muodostuivat luonnostaan arkkujen ja vainajien sijaintikorkeuden mukaisesti; niin että samassa tasossa olevien hautausten korkeusero vaihteli keskimäärin 0 – 30 cm:iin. Mitään katkosta tai periodisuutta ei hautausten perusteella voitu 6 ylimmän hautakerroksen kohdalla havaita, vaan kaikki tasojen 3 – 6/7 210 numeroitua vainajaa sijaitsivat päällekkäisinä kerroksina. Maanlaatukin oli tasoissa 3 – 5 kauttaaltaan samanlaista: savista hiekkaa, joka oli pääasiassa tiilimurskan, laastin sekä paikoin noen- ja hiilensekaista. Nokea ja pieniä hiilenmuruja oli havaittavissa kahdessa ylimmässä hautatasossa; ylimmästä hautatasosta (taso 3) esiin kaivetut luut olivat paikoin pinnaltaan hiiltyneitä.

Vasta tasossa 5 maanlaatu alkoi muuttua. Varsinkin kaivausalueen kaakkoisosassa, ruuduissa 37-43/30-34 m tuli esiin laastia, laastinsekaista hiekkaa ja hiiltyä; muualta kaivausalueella maa oli savista hiekkaa, joka oli tiilimurskan- ja laastinsekaista. Tasoissa 5/6 ja 6 tuli kaikkialla kaivausalueella vallinneen savisen hiekan alta esiin vaaleankeltainen hiekkakerros, joka paksuudeltaan oli vain muutaman cm:n, kerros oli pienten kivien sekainen. Paikoitellen hiekan

päällä oli havaittavissa hiiltynyttä puulastua ja puumoskaa, joka oli paksuudeltaan mitattavilta osin vain ½ -1 cm.

Ko. hiekkatason alla olevasta kerroksesta tuli enimmäkseen kallonpaloja, leukaluita ja muita irtoluita. Koska uutta hautaustasoa ei välittömästi tullut esille (alueelle kaivettiin muutama koekuoppa,) syvennettiin kaivausalueita kaivinkoneella seuraavaan hautatasoon saakka (maa oli tässä vaiheessa muuttunut hyvin saviseksi ja lapioilla kaivaminen olisi ollut hyvin työlästä ja aikaa vievää). Esille saatiin 2 päällekkäistä hautatasoa, jotka luonteeltaan selvästi poikkesivat alueen ylempistä haudoista. Alimmissa hautatasoissa oli vainajia yhteensä 65 kpl ja ne sijaitsivat korkeudella 4.78 – 5-20 m m.p.y.

Seuraavassa käsitellään alueen hautaukset kahdessa eri ryhmässä, joista ”ylemmät haudat” käsittävät tasoissa 3-6/7 esiin tulleet vainajat ja ”alemmat haudat” tasoissa 7 – 8 esiin tulevat. Molempien ryhmien haudat käsitellään omana kokonaisuutena; ryhmän sisäistä alaryhmitystä ei tasoihin perustuen ole tehty, sillä eri tasojen rajat muodostuivat päällekkäisiksi (samassa tasossa hautausten korkeuserot olivat 0 – 30 cm ja tämä luonnollisesti sai aikaan tiettyä liukumaa ja päällekkäisyyttä). Koska ylempiä hautauksia on yhteensä 210 kappaletta, on se jo työmekaanisista syistä jaettu 3 ryhmään hautauskorkeutensa ja frekvenssinsä mukaisesti; alempia hautauksia käsitellään vain yhtenä ryhmänä (65 kpl).

5.2. Ylemmät haudat

5.2.1. Lukumäärä ja sijaintikorkeus

Yhteensä tasoista 3-6/7 kaivettiin 210 vainajan jäännökset. Vainajien lukumäärä ja sijaintikorkeus oli seuraavanlainen:

taso 3:	33 kpl, Z = + 5.78 – 6.10 m m.p.y.
taso 4:	29 kpl, Z = + 5.67 – 5.99
taso 4/5:	25 kpl, Z = + 5.66 – 5.85
taso 5:	44 kpl, Z = + 5.52 – 5.87
taso 5/6:	21 kpl, Z = + 5.45 – 5.69
taso 6:	28 kpl, Z = + 5.43 – 5.70
taso 6/7:	30 kpl, Z = + 5.26 – 5.71 m m.p.y.

Vainajien sijaintikorkeuden ja lukumäärän tarkastelun yhteydessä (korkeusluokitus 5 cm:n välein) kävi ilmi, että hautafrekvenssi oli suurin välillä 5.60 – 5.85 m m.p.y. ja se laski ko. korkeusvälin molemmin puolin hyvin jyrkästi alaspäin. Tasojen 3-6/7 vainajista sijaitsi yhteensä 51 % em. korkeusvälillä ja 22 % tason 5.85 m m.p.y. yläpuolella; loput vainajista (27%) olivat tason 5.60 m m.p.y. alapuolella.

Tasojen 3 ja 4 vainajista sijaitsi suurin osa (yht. 45 kpl = 73 %) korkeudella 5.85 – 6.10 m m.p.y. ja loput vainajista korkeudella 5.65 – 5.85 m m.p.y. Tasoissa 4/5, 5, 5/6 esiin kaivetut yhteensä 90 vainajaa sijaitsivat pääasiallisesti korkeudella 5.60 – 5.85 m m.p.y. (77 kpl = 86%). Alimmasta hautaustaosta (6/7) esiin kaivetuista 30 vainajasta 26 kpl l. 87 % sijaitsi korkeudella 5.25 – 5.60 m m.p.y.; edellisten tasojen väliin jäävän tason 6 hautauksista puolet oli tason 5.60 m m.p.y. ylä- ja puolet alapuolella.

Edellä esitellyn pohjalta olen jakanut haudat korkeutensa ja lukumääränsä suhteen 3 ryhmään, joista ryhmän I vainajat sijaitsevat korkeudella 5.85 – 6.10 m m.p.y. (47 kpl), ryhmän II korkeudella 5.60 – 5.85 m m.p.y. (113 kpl) ja ryhmän III korkeudella 5.25 – 5.60 m m.p.y. (50 kpl).

5.2.2. Vainajat

Esiin kaivetuista 210 vainajasta ainoastaan 48 kpl (23 %) saatiin kokonaisuena esille; suurin osa vainajista oli joko osittain rikkoutuneita tai niiden osia pilkisti esiin kaivausalueen profiileissa, niin ettei koko vainajaa saatu esiin kaivettua. Osittain säilyneet vainajat muodostivatkin suurimman ryhmän koko aineistosta (103 kpl = 49 %). Ainoastaan kalloina säilyneitä vainajia oli 55 kpl (26 %); lisäksi saatiin esille 4 arkkua, joissa ei havaittu ihmisen luita laisinkaan (n:ot 125, 167, 181, 184).

Lapsia vainajista oli 40 (19 % koko aineistosta), joista 22 oli pieniä sylivauvoja ja loput 18 jo varttuneempia, mutta kuitenkin selvästi vielä keskenkasvuisia yksilöitä. Täysikasvuisia aikuisia oli jokseenkin kolmannes aineistosta (69 kpl = 33 %); jäljellä olevista vainajista 39 oli lähestulkoon täysikasvuisia (rajatapauksia), joiden sijoittaminen lasten/aikuisten ryhmään olisi ollut tulkintakysymys sekä ennen kaikkea niitä vainajia, jotka olivat säilyneet vain osittain ja niin huonokuntoisina, ettei vainajan iän määrittäminen edes tarkkuudella aikuinen/lapsi ollut mahdollista. Irtokalloja, kallon paloja, tms. vainajia, joiden ikää edes summittaisesti oli vaikea arvioida, oli yhteensä 62 kpl (29 %).

Lasten ja aikuisten suhteellisen osuuden laskeminen koko aineistosta varsinkin tarkempien osteologisten tutkimustulosten vielä puuttuessa on vaikeaa, mutta jonkinnäköistä jakaumaa voidaan edellä mainittujen tietojen pohjalta ja hahmottaa. Kuten yllä mainittiin, oli selvästi ryhmään ”lapsi” kuuluvia vainajia 40 kpl ja ryhmään ”aikuinen” kuuluvia yhteensä 69 kpl, loput 101 vainajaa olivat pääasiassa irtokalloja ja niiden kappaleita. Ko. irtokalloista 17 kpl voidaan lisätä ryhmän ”aikuinen” vainajamäärään ja yksi ryhmään ”lapsi”. Jos jätetään pois ne vainajat joiden ”ikä” syystä tai toisesta jäi epäselväksi (83 kpl), saadaan aikuisten suhteeksi aineistosta 68 % kpl ja lasten 32 %. (Saatu tulos on ennen kaikkea vain suunta-antava; vasta perusteellinen osteologisen aineiston erittely ja analyysi antaa varhimmat tulokset asiasta).

Eri ryhmiä toisiinsa verrattaessa havaitaan, että ryhmien koostumus vainajien suhteen on jokseenkin sama. Lapsivainajien osuus ryhmissä I ja II on 22 – 23 % koko vainajamäärästä, aikuisten osuus puolestaan on 32 – 34 % ja loput 43 – 46 % ovat ryhmään irtokallot tms. kuuluvia. Ryhmässä III aikuisten vainajien suhteellinen osuus oli 30 %, mutta lapsia ryhmän vainajista oli ainoastaan 8 %. Se, että irtokallojen ja muutoinkin sekalaisen luuaineksen lukumäärä juuri ryhmässä III on suurin, selittyy sillä, että suuri osa ryhmän vainajista oli säilynyt vain kalloina, joista suurin osa kaivettiin esiin alueen 10 ylimpien ja alimpien hautojen välisestä savisesta hiekkakerroksesta, josta ”varsinaiset” hautaukset puuttuivat.

5.2.3. Hautaustapa ja –suunta.

Niissä tapauksissa missä vainajien hautaustavan tarkempi tarkastelu on mahdollista (148 vainajaa), oli vainajista haudattu arkkuun 89 kpl (60 %); arkuttomia näistä oli 22 % (32 kpl), ja 27 tapauksesta arkullisuus/arkuttomuus jäi epäselväksi (18 %). Viimeiseen ryhmään kuuluvien vainajien n:o 116,

38, 156, 99, 119, 155, 45, 35, 50, 95, 128, 154 ja 120 alla oli kylläkin havaittavissa puunjäänteitä, mutta yhtään varmaa lavitsaa ei vainajien alta löydetty. Näiden vainajien alla ollut puunjäänne saattoi yhtä hyvin olla jäännettä niin arkusta kuin lavitsastakin; välttämättä havaittu puunjäänne ei edes liittynyt päällä olevaan vainajaan vaan kuului jonkin toisen vainajan yhteyteen. Edellä mainittujen lisäksi kaivettiin alueelta esiin neljä tyhjää arkkua/lavitsaa, joiden yhteydessä ei havaittu laisinkaan vainajan luita. Näistä selviä arkkuja olivat n:ot 167 ja 181, n:ot 125 ja 184 olivat joko arkun pohjia t. lavitsan jäänteitä. Arkun n:o 167 luuttomuus selittyy todennäköisesti sillä, että arkun SE-pää oli jossain vaiheessa rikkoutunut ja vainajan luut olivat mahdollisesti siirtyneet paikoiltaan. Arkku n:o 181 oli puolestaan hyvin huonokuntoinen, koosta päätellen se oli aikuisen arkku, joskaan vainajan luita ei vain osittain säilyneestä arkusta löydetty.

Ryhmän I vainajista 67 % (20 kpl) oli arkullisia ja 23 % (7 kpl) vainajista oli haudattu arkutta tai lavitsatta. Ryhmän II vainajista oli puolestaan 51 % (46 kpl) arkullisia ja arkuttomia 29 % (23 kpl). Ryhmässä II arkullisten vainajien ”pieni” määrä suhteessa arkuttomiin on mitä todennäköisimmin vain näennäistä; sillä ko. ryhmän vainajista yhteensä 13 alla oli kyllä havaittavissa puunjäänteitä, mutta oli mahdotonta sanoa oliko kyseessä lavitsan vai arkun jäänteet. Tämän vuoksi ko. tapaukset sijoitettiin luokkaan ”epäselvä” ja näin ollen arkuttomien tapausten osuus suhteessa arkullisiin painottui. Ryhmässä III arkullisia vainajia oli peräti 85 % (23 kpl) ja arkuttomia ainoastaan 7 % (2 kpl).

Vertailtaessa arkullisten ja arkuttomien vainajien suhdetta toisiinsa eri ”ikäryhmien” hautauksissa havaittiin, että ryhmien I ja II sylivauvoista 50 % oli haudattu arkkuun, ryhmässä III ei arkuttomia sylivauvoja havaittu laisinkaan. Lapsista arkullisia oli ryhmässä I puolet vainajista ja ryhmissä II ja III kaikki vainajat. Aikuisista vainajista oli ryhmässä I arkullisia 79 %, ryhmässä II peräti 95 % ja ryhmässä III 86 % (prosenttisuhdetta laskettaessa on kaikista ryhmistä otettu huomioon vain ne vainajat, jotka ovat selvästi olleet arkullisia t. arkuttomia).

Suurin osa vainajista oli haudattu kirkon suuntaisesti NW-SE-suuntaan, siten, että vainajan kasvot olivat kaakkoon päin. Yhteensä 119 vainajan hautaussuunta pystyttiin selvittämään; näistä 106 vainajaa (89 %) oli haudattu NW-SE-suuntaan, 8 vainajaa suuntaan WNW-ESE- (7 % vainajista) sekä 5 vainajaa suuntaan NNW-SSE (4 % vainajista). Vaikka hautaussuunnassa oli paikoin hieman heittoa vallitsevasta NW-SE-suunnasta, voidaan ko. poikkeamien katsoa olevan luonteeltaan satunnaisia; tähän viittaa jo se, että vallitsevasta hautaussuunnasta ”poikkeavasti” haudatut olivat niin sylivauvoja, lapsia kuin aikuisiakin ja niitä oli jokaisessa edellä mainituista ryhmistä.

Alueen 10 tasojen 3-6/7 vainajista ainakin 2 (todennäköisesti 3) oli haudattu NW-SE – suuntaan niin, että edellisistä tapauksista poiketen vainajan kasvot olivatkin NW – suuntaan ja jalat SE-suuntaan. Kaikki vainajista olivat keskenkasvuisia lapsia. Vainaja n:o 67 oli arkussa; vainajan kädet olivat asetettu rinnan päälle suppuun. Vainaja n:o 156 oli haudattu NNW-SSE -suuntaan siten, että vainajan kasvot olivat suuntaan SSE. Vainajan alla oli puuta, mutta selvää arkkua ei vainajan yhteydestä havaittu. Vainajan päällä olleet puun rippeet kuuluivat todennäköisemmin päällä olleen vainajan n:o 155 arkkuun/lavitsaan, vainajan alla ollut vähäinen puunjäte saattoi olla jäännettä vainajan alla olleesta lavitsasta. Kolmannesta NW-SE –suuntaan todennäköisesti haudatusta lapsesta oli jäljellä ainoastaan reisiluut, muu osa vainajasta oli tuhoutunut. Vaikutti kuitenkin siltä, että reisiluut olivat alkuperäisellä paikallaan; mikäli asia näin oli, oli tämäkin lapsi haudattu kasvot suuntaan NW. Puuta ei vainajan alla tai päällä havaittu.

Vainajan n:o 67 poikkeava hautaussuunta olisi helpoiten selitettävissä sillä, että vainajan arkku ”vahingossa” olisi laskettu toisinpäin kuin arkut yleensä. Varsinkin silloin kun arkku oli laatikkomainen ja vain vähän jalkopäähän kapeneva olisi tällainen vahinko päässyt tapahtumaan.

Toisaalta luulisi ”väärinpäin” haudattuja vainajia olleet enemmänkin kuin 2 tai 3 vainajaa 148:sta, varsinkin, jos vainajan hautausuuntaan vaikutti senkin verran sattuma kuin yllä on esitetty. Ja vaikka arkullisten vainajien yhteydessä olisikin kyse vahingosta, ei selitys enää päde niiden vainajien suhteen jotka ovat haudattu muista vainajista poiketen kasvot suuntaan NW, mutta jotka eivät ole arkussa vaan lavitsan päällä (tod. näk. vainaja n:o 156) tai kokonaan arkkua tai lavitsaa ilman. Tällaisiin tapauksiin täytyy selitys etsiä jostain muualta kuin pelkästä vahingosta tai sattumasta.

5.2.4. Hautausasento

Lukuun ottamatta yhtä vainajan (n:o 145) kaikki vainajat oli haudattu selälleen. Vainajien käsien asento vaihteli, mutta jalat olivat aina suoristettu (poikkeuksena mahdollisesti vainajat n:o 3 ja 50). Vainajan n:o 204 arkkuun oli haudattu 3 vainajaa, yksi aikuinen ja kaksi lasta; muissa arkuissa oli kussakin vain yhden vainajan jäänteet.

Vainaja n:o 145 oli muista vainajista poiketen haudattu vasemmalle kyljelleen ja vainajan polvet oli koukistettu. Kyseessä oli NW-SE –suuntaan haudattu aikuinen, jonka päältä eikä alta havaittu arkun tai lavitsan jäänteitä, vainaja oli haudattu paljaaseen maahan. Vainajien n:o 3 ja 50, joista edellinen oli lapsi ja jälkimmäinen aikuinen, jalat olivat koukussa. Lapsi oli haudattu paljaaseen maahan NW-SE – suuntaan, vainajan alta eikä päältä ei havaittu arkun tai lavitsan jäänteitä. On mahdollista, että vainajan jalat ovat alun alkaen olleet suoristetut, mutta ne myöhemmin ovat koukistuneet tai liikkuneet; toisaalta on mahdollista että vainaja jo alun perin on haudattu polvet koukussa (tulkinta kysymys). Vainajan kädet oli ristitty rinnan päälle. Vainajan n:o 50 oli koukistettu vasemmalle sivulle, vainajan kädet oli taivutettu suppuun vainajan rinnan päälle. Vainaja ei ollut arkussa, mutta on mahdollista, että vainajan alta löytynyt puunjäte oli lavitsan jäänteitä, varmaa tämä ei kuitenkaan ole. Vainajan polvien edestä löytyi neulottu nyöripussi, jossa oli yhteensä 10 rahaa vuosilta 1582 – n. 1635.

Edellä lueteltujen vainajien lisäksi myös vainajat n:o 204, 208, 209 oli haudattu poikkeuksellisesti. Kyseessä oli kolme vainajaa, jotka oli laitettu yhteen ja samaan arkkuun. N:o 204 oli aikuinen, 208 sylivauva ja 209 keskenkasvuinen lapsi. Sylivauva oli laskettu arkkuun aikuisen vainajan oikean olkapään viereen, toinen lapsista oli laitettu täysikasvuisen jalkojen väliin niin, että lapsen pää lepäsi aikuisen vatsan päällä.

Vainajien käsien asennon selvittäminen oli vaikeaa, sillä juuri varttinä- ja kyynärvarren luut olivat useimmilla vainajilla paikoiltaan liikkuneita ja rikkoutuneita. Useissa tapauksissa ainoastaan toisen käden luut olivat paikoillaan ja käsien asennon selvittäminen oli näin ollen mahdotonta varsinkin kun käden luut olivat vielä voineet liikkua arkkua kannettaessa, siirrettäessä ja haudatessa. Ainoastaan 22 vainajan käsien asento saatiin varmuudella selville, 17 tapauksessa vainajan käsien asento voitiin olettaa toisen käden luiden asennon perusteella. Sylivauvojen ja lasten käsien asennon selvittäminen oli lisäksi vaikeampaa kuin aikuisen, sillä keskenkasvuisten luut ovat hennompiä ja keveämpiä, ja näin ollen ne olivat vielä herkempiä liikkumaan paikoiltaan kuin aikuisen luut. Yhteensä 31 aikuisen ja 8 lapsen käsien asento saatiin jokseenkin varmuudella selvitettyksi.

Aikuisista 21 vainajaa (68 % selvistä tapauksista) kädet oli rinnan päälle ristitty, näistä kahden (n:ot 50 ja 159) olkaparren luut olivat aivan kiinni kyljissä ja kädet hyvin ”suppuun” taivutettu, muiden 19 vainajan kädet oli taivutettu rinnalle huomattavasti löysemmin. Yhdeksän aikuisen kädet oli taivutettu vatsan päälle niin, että olkaparrenluu ja kyynärvarrenluut muodostivat suoran kulman (29 % vainajista). Yhdessä tapauksessa vainajan kädet lepäsivät löysästi lantion päällä reisien välissä.

Lapsista kaikilla oli kädet taivutettu ristiin rinnalle (vainaja n:o 67:lla kädet olivat suppuun taivutetut). Muita aikuisten vainajien yhteydessä tavattuja käsien taivutustapoja ei lapsivainajien yhteydessä varmuudella tavattu.

Käsien asennoista yleisin oli tapa taivuttaa vainajien kädet ristiin rinnan päälle (73 % tapauksista), tämä tapa oli yleisin kaikissa ryhmissä I-III, niin arkuttomilla kuin arkullisillakin vainajista. Mielenkiintoinen alaryhmä olivat ne vainajat, joiden kädet oli taivutettu hyvin suppuun rinnalle. Luonnollisesti vainajat, joiden kädet on taivutettu hyvin tiukasti kylkiin kiinni mahtuvat leveydeltään pienempään arkkuun, mutta syynä käsien erikoiseen asentoon ei ainakaan vainajien n:o 67 ja 159 kohdalla ollut arkun kapeus, sillä vainajien arkut eivät poikenneet millään tavoin muiden vainajien arkuista. Yksi selitys käsien asennolle voi olla vainajien kääriminen käärinliinaan, tuolloinhan käsien ”ihonmyötäinen” taivuttaminen olisi ymmärrettävää.

Toiseksi yleisin tapa, mutta edellistä huomattavasti harvinaisempi oli tapa taivuttaa vainajan kädet vatsan päälle niin, että olkavarrenluu ja kyynärvarrenluut muodostivat keskenään suoran kulman. Näitä tapauksia oli aineistossa 9 kpl ja ne kaikki liittyivät täysikasvuisiin vainajiin. Lapsilla tätä käsien taivutustapaa ei tavattu, mutta koska aineisto oli hyvin pieni (9 lasta voitiin käsien asennon suhteen tarkastella) ei tulos varmaankaan täysin vastaa todellista tilannetta.

Arkut, joihin vainajat oli laitettu, olivat yleisesti ottaen varsin kapeita. Malliltaan arkut olivat jalkopäähän kapenevia, ainoastaan lasten arkut, varsinkin sylivauvojen arkut, olivat tasaleveitä. Arkut oli koottu rauta- ja puunauloin, mutta arkkujen varsin huonosta [kunnosta] johtuen ei tarkempaa selvitystä arkkujen rakenteesta tässä yhteydessä ole mahdollista antaa (kts. sen sijaan L. Laaksosen kaivauskertomus v. 1964). Täysikasvuisten vainajien arkkujen leveys vaihteli arkun päädyn suhteen keskimäärin 35 – 45 cm:iin ja jalkopään 25 – 35 cm:iin. Lasten arkut olivat pääasiassa laatikkomaisen tasaleveitä, sylivauvojen arkut olivat leveydeltään keskimäärin 10 – 15 cm ja keskenkasvuisten lasten vainajan koosta riippuen mitattavilta osin 15 – 25 cm.

5.2.5. Hautalöydöt

Arkusta löydetyt tai vainajan varustukseen kuuluneet esineet olivat hyvin vähäiset. Alueelta kyllä löytyi normaalia kaupunkiarkeologista löydöstöä (piitä, punasavikeramiikkaa, tasolasia jne.) melkoisesti, mutta löydöt olivat luonteeltaan irtonaisia eikä niiden yhdistäminen itse hautauksiin useimmissa tapauksissa ollut mahdollista eikä tarpeellistakaan: kysymyksessähän oli täytemaassa olleet sekalaiset esineenkatkemat. Arkuistakin löytyi lasitetun keramiikan, tasolasin, piin tms. paloja, mutta koska arkut kauttaaltaan olivat enemmän tai vähemmän maatuneita ja rikkoutuneita, ei näitä voitu katsoa varsinaisiin hautauksiin liittyviksi esineiksi vaan luonteeltaan sekundäärisiksi.

Kuitenkin 8 vainajan yhteydestä löydettiin esineitä, jotka mahdollisesti liittyivät ao. hautauksiin (koska esineitä ei vielä ole konservoitu jää esineiden kuvaus varsin ylimalkaiseksi). Vainajan n:o 37, joka oli arkuton ja täysikasvuinen, lounaispuolelta löytyi pieni, ohuesta messinki- tai pronssivartaasta taivutettu S:n muotoinen pieni (korkeus 12 mm) pronssista tai messingistä taivutettu silmukka, joka mahdollisesti oli koruun tai vaatetukseen liittyvä hakanen. Koska vainaja oli arkuton, ei löytöä voida varmasti pitää vainajalle kuuluvana, vaan se voi olla luonteeltaan irtonainen.

Vainaja n:o 32 oli haudattu arkkuun, kyseessä oli täysikasvuinen vainaja. Vainajan arkusta löytyi silmukallinen rautaesine, jonka luonne jäi esineen huonon kunnan vuoksi epäselväksi. Vainaja n:o

35 oli aikuinen, joka mahdollisesti oli haudattu lavitsalle. Vainajan koillispuolelta aivan vainajan vierestä löytyi 113 mm:n pituinen lyhyt rautaveitsi, jonka kahvaosa puuttui. Vainajan n:o 23, joka oli aikuinen, arkusta löytyi 2 epämääräistä metallimöykkyä. Toinen näistä oli todennäköisesti lyijyä, kooltaan 38 x 20 x 2 mm ja tunnistamaton; suurempi möykkyistä oli rautaa, kyseessä oli mahdollisesti jonkinlainen kulmarauta (koska ”esine” on pahoin ruostunut ei esinettä voida tarkoin mitata, metallilevyn leveys oli kuitenkin n. 5 mm ja leveys toisesta päästä n. 63 mm). Arkkuun haudatun aikuisen (n:o 165) arkusta löytyi edellisten tapaan epämääräinen, tunnistamaton pronssinkappale. Vainajan n:o 92 (arkkuun haudattu aikuinen), arkusta löytyi rautainen pyöreä rengas, jonka halkaisija oli 3 cm.

Kuten edellä käy ilmi, olivat useimmat hautalöydöt luonteeltaan varsin epämääräisiä, eikä niistä kaikkia voida edes varmuudella yhdistää mihinkään vainajaan (arkuttomat vainajat). Edellisistä poikkeava oli vainaja n:o 50 polvien yläpuolelta esiin kaivettu löytö. Kyseessä oli villalangasta kudottu pussi, jonka toisessa reunassa oli jäänteitä pussin suun ympäri kiertäneestä nyöristä. Pussissa oli yhteensä 10 rahaa, joista tunnistettavia olivat Juhana III:n ½ äyriä v. 1582, Kustaa II Aadolfin ½ äyriä v. 1615 sekä 2 samanlaista v. n. 1635; Kustaa II Aadolfin 1 äyriä v. 1627 sekä toinen samanlainen v. 1628 tai 1629. Lisäksi rahojen joukossa oli yksi Kustaa II Aadolfin aikainen klippinki, joka oli huonokuntoinen; se oli mahdollisesti 1 Fyrkin raha v. 1625 tai ½ äyriä v. 1624. 2 rahan ajoittaminen ei onnistunut koska ne olivat pahoin oksidoituneita.

On jokseenkin varmaa, että rahapussi kuului juuri vainajalle n:o 50 (aikuinen). Vainajan yhteydestä ei valitettavasti löydetty arkkua, mutta vainajan alta löytyi puuta ja onkin mahdollista, että vainaja oli laskettu lavitsan päälle. Vainajan kädet oli taivutettu ”suppuun” rinnalle; mahdollisesti vainaja oli ollut kääritty käärinliinaan. (Kankaan jäänteitä ei kylläkään vainajan yhteydestä havaittu.)

5.2.6. Rakenteet

Ne kiinteät rakenteet, jotka alueen 10 kaivauksen yhteydessä tulivat esille, olivat vähäiset ja vain rikkonaisesti säilyneet. Tasoissa 3 ja 4 tuli esiin kaksi paalurykelmää ruuduista 41-42/36-38 m sekä 36-37/35-36 m, paalujen yläpäiden korkeus vaihteli välillä 6.08 – 6.12 m m.p.y., halkaisijaltaan ne olivat 7-10 cm. Paalut olivat hautausten suhteen täysin sekundaarisia, ne oli lyöty suoraan hautausten läpi ja ne olivat sotkeneet paalurykelmien kohdalla olleet vainajat kerroksissa 3 ja 4. Taso 4 alemmaksi paalut eivät ulottuneet.

Aivan kaivausalueen länsinurkasta ruudusta 34-36/38-40 m, korkeudelta 5.80 – 6.00 m m.p.y. tuli esille huonokuntoinen pystypaalu, jonka halkaisija oli 24 cm ja halkaisijaltaan 5 cm kokoisten pystypaalujen muodostama kehä, jonka halkaisija oli 30 cm. Paalujen koillispuolella oli halkaisijaltaan 20 – 40 cm:n kokoisia harmaakiviä, jotka eivät näyttäneet muodostavan mitään kiinteämpää rakennetta, vaan olivat luonteeltaan irtonaisia. ”Pystypaalukehän” paalut ulottuivat aina 6/7 tasoon saakka, korkeudelle 5.45 m m.p.y. Paalut ja kivet olivat suoraan ylimpien hautausten päällä.

Tasoissa 6 ja 6/7 tuli kaivausalueella paikoin esille hyvin keltainen, ohut hiekkakerros, joka paikoin oli tumman puumoskan peittämä. Hiiltymiä oli paikoin havaittavissa jo kerroksessa 5, mutta varsinkin tason 6 alapuolella em. hiekkakerroksen alla oleva maa oli jo huomattavasti tummempaa ja nokipitoisempaa. Esille tullut puumoskansekainen kerros oli muutoin tiilimurskan ja laastinsekainen, paikoin alueella oli havaittavissa puhtaita laastikeskittymiä sekä hiiltyneen puumoskan muodostamia lämpäreitä. Kaivausalueen länsi- ja itänurkasta tuli esille rikkoutuneen

kiveyksen jääneitä, korkeudelta n. 5.40 – 5.50 m m.p.y., näiden päällä oli havaittavissa ½ - 1 cm hiiltynyttä puuta. Kiveys oli alun alkaen todennäköisesti ollut yhtenäinen, mutta nyt siitä enää oli jäljellä pieniä 40 – 80 cm x 40 – 180 cm kokoisia lämpäreitä lähinnä kaivausalueen itä- ja länsinurkissa. Kaivausalueen länsinurkassa siihen oli käytetty halkaisijaltaan 10 – 15 cm:n kokoisia kiviä, muualla kaivausalueella myös samankokoisia tiilenpaloja. Kaivausalueen itänurkassa kiveys oli paremmin säilynyt ja yhtäläisempi, itänurkassa edellistä huomattavasti irtonaisempi. Länsinurkan kiveyksen koillissivulta oli poistettu kiviä ja vainajan n:o 189 arkku oli kaivettu kiveyksen rippeiden läpi, vainajan n:o 153 arkku sen sijaan lepäsi suoraan em. kiveyksen päällä. Mitä todennäköisimmin tasoissa 6 ja 6/7 esiin tullut palanut puutaso (ei kylläkään yhtäläinen koko alueella) oli v. 1593 palokerrosta.

5.3. Alemmat haudat

5.3.1. Yleistä

Kaivausalueen 10 tasoissa 6 ja 6/7 esillä olleista vainajista alimmat sijaitsivat korkeudella n. 5.40 m m.p.y. (huomioimatta on jätetty irtokallot). Em. tasojen alta ei välittömästi tullut esille hautakerrosta vaan väliltä n. 5.40 – 5.20 m m.p.y. esiin tulleet luut olivat irtokalloja ja muita sekoittuneita luita. Korkeudella n. 5.30 m m.p.y. maa muuttui melkoisen saviseksi, joskin kerros sisälsi myös laastia, tiilimurskaa sekä puumoskaa; alaspäin mentäessä maa muuttui yhä savisemmäksi.

Edellä käsiteltyjen ja alueen alinten hautausten (taso 7-8) välissä ollut selvästi haudaton kerros on ollut pohjana alueen hautausten jakamiseen alempiin ja ylempiin hautauksiin. Palokerroksen alapuolella olevat hautaukset olivat savisessa maassa ja alueen ylemmistä haudoista ne poikkesivat ennen kaikkea arkuttomuudellaan. Kahden vainajan luiden päältä havaittiin käärinliinan jäänteitä.

5.3.2 Lukumäärä ja sijaintikorkeus

Tasoista 7-8 kaivettiin esille yhteensä 65 vainajaa, jotka olivat kahdessa tasossa päällekkäin korkeudella 4.78 – 5.25 m m.p.y. Paikoitellen näiden hautojen alla oli havaittavissa vielä kolmaskin hautakerros, mutta tätä ei enää ehditty kaivamaan esille. Tämä 3. kerros oli oletettavasti alin alueen hautauksista. Tasoissa 7-8 esiin kaivettujen vainajien lukumäärä ja sijaintikorkeus oli seuraavanlainen:

tasoa 7: 19 kpl, Z = 5.00 – 5.25 m m.p.y
tasoa 7/8: 8 kpl, Z = 4.95 – 5.20 m m.p.y
tasoa 8: 38 kpl, Z = 4.75 – 5.15 m m.p.y

Suurin osa haudoista sijaitsi välillä 4.95 – 5.20 m m.p.y. Koska hautoja oli ainoastaan 65 kpl ja ne sijaitsivat kahdessa päällekkäisessä tasossa, on ne seuraavassa käsitelty yhtenä ainoana ryhmänä.

5.3.3. Vainajat

Esiin kaivetuista 65 vainajasta oli kokonaisena säilynyt ainoastaan 10 kpl (15 %); katkelmallisina oli vainajista säilynyt 31 kpl (48 %) ja irtokalloina 21 vainajaa (32 %). Lavitsoiden n:o 217, 218 ja 258 yhteydessä ei havaittu vainajan jäänteitä (5 % aineistosta). Alueen ylempiin hautakerroksiin verrattuna oli alimmissa hautakerroksissa irtokallojen osuus koko aineistosta hieman suurempi kuin alueen ylemmissä hautakerroksissa. Kun irtokallojen osuus tasoissa 3-6/7 keskimäärin oli 26 % koko aineistosta, oli se tasojen 7-8 kohdalla n. 32 % eli lähes kolmannes vainajista oli säilynyt vain kallona.

Sylivauvoja aineistossa ei ollut yhtään kappaletta. Lapsia oli 6 kpl (15 % iän suhteen luokittelukelpoisista vainajista), aikuisia 24 kpl (62 %) ja 9 kpl vainajia oli sellaisia joiden arvioiminen tarkkuudella aikuinen/lapsi oli ilman tarkempia osteologisia tutkimuksia mahdotonta (23 % aineistosta). Jos ”epäselvät” tapaukset jätetään pois, oli lasten/aikuisten prosentuaalinen suhde: aikuisia 80 %, lapsia 20 % aineistosta.

5.2.5. Hautaustapa ja –suunta

Niitä vainajia, joiden arkullisuutta/arkuttomuutta voitiin tarkastella, oli aineistossa yhteensä 33 kpl. Lapsista kaksi oli haudattu arkkuun, yksi (n:o 223) todennäköisesti paljaaseen maahan ilman lavitsaa. Aikuisista yksi oli arkussa (n:o 211); arkku oli erittäin huonokuntoinen ja sen reunat juuri ja juuri havaittavissa. Vainajan päällä oli myös puunjäänteitä. Yksi täysikasvuista vainajista oli mahdollisesti lavitsan päällä (n:o 262) ja 19 muun aikuisen vainajan yhteydestä ei löytynyt sen enempää arkun, kun lavitsankaan jäänteitä (90 % vainajista). Niistä 6:sta vainajasta, joiden ikämääritys ei onnistunut (lapsia tai aikuisia) oli yksi arkussa (n:o 222), yksi lavitsan päällä (n:o 240) ja 4 oli haudattu paljaaseen maahan. Aineistossa oli lisäksi 3 tyhjän, hyvin huonokuntoisen lavitsan jäänteet (n:ot 217, 218, 258).

Alueen ylemmistä hautauksista tasojen 7-8 vainajat poikkesivat ennen kaikkea siinä, että suurin osa vainajista (niistä, joiden yhteydessä tarkastelu oli mahdollista) oli haudattu ilman arkkua tai lavitsaa paljaaseen maahan (24 kpl eli 73 %), 5 vainajan alla oli lavitsan jäänteet (15 % aineistosta) ja 2 vainajista oli arkussa (12 % aineistosta). Kahden aikuisen, paljaaseen maahan haudatun vainajan alta löytyi käärinliinan jäänteitä; vainajan n:o 237 takaraivossa ja vainajan n:o 238 selän alta löydettiin pala karkeaa palttinakangasta; kysymys oli n. 10 x 10 cm:n kokoisista palasista.

Niistä 27 vainajasta, joiden hautaussuuntaa voitiin tarkastella, oli suurin osa (74 % eli 20 vainajaa) haudattu suuntaan NW-SE, niin että vainajan kasvot olivat suuntaan SE. Vainajista 5 oli haudattu suuntaan WNW-ESE ja 2 suuntaan NNW-SSE. WNW-ESE suuntaan haudatuista vainajista n:o 220, joka oli paljaaseen maahan haudattu keskenkasvuinen lapsi, oli muista alueen tasoita 7-8 esiin kaivatuista vainajista poiketen haudattu kasvot suuntaan WNW; muut vainajat oli kaikki haudattu kasvot koilliseen päin.

5.2.6. Hautausasento

Kaikki vainajista oli haudattu selälleen, jalas suoristettuina. Samoin kuin ylemmissäkin kerroksissa oli vainajien käsien asennon selvittäminen vaikeaa, sillä juuri käden luut olivat liikkuneet usein paikoiltaan. Ainoastaan 19 vainajan käsien asento saatiin selvitettyä. Vainajista 16 kädet oli taivutettu rinnan päälle ristiin, 3 vainajan kädet oli taivutettu vatsan päälle niin, että olkavarrenluu ja kyynärluu muodostivat suoran kulman. Vainajien 237 ja 238, joiden yhteydestä löydettiin käärinliinan jäänteitä, käsien asento ei poikennut mitenkään alueen muiden vainajien käsien asennosta. Jos vainajat olivat käärinliinaan kiedottuja, ei vainajien käsiä kuitenkaan oltu taivutettu tiukasti kylkiin kiinni. Ainoastaan yhden vainajan kädet (n:o 261) oli taivutettu rinnan päälle suppuun; yhdenkään vainajan käsiä ei oltu suoristettu suoriksi sivuille.

5.2.7. Hautalöydöt

Yhdenkään vainajan yhteydestä ei löydetty varsinaisia hautalöytöjä. Tasoissa 7-8 tuli savimaasta kyllä esille pieniä pronssinmuruja sieltä täältä, mutta ne olivat useimmat niin huonokuntoisia, että ne maasta nostettaessa murenivat pieniksi palasiksi. Näitä ei kuitenkaan voitu yhdistää mihinkään tiettyyn vainajaan. Vainajan n:o 211, joka oli arkussa oleva aikuinen, vierestä löytyi rautainen kaareva kahvanomainen esine (pituus 165 mm, halkaisija 6 mm, päät pyöristetetyt), mutta kyseessä tuskin oli ko. arkkuun kuuluva kahva.

VALOKUVALUETTELO ALUE 10/1985

MV:t:

- taso 1: 17 B: 5-6, 9-12; 21 A: 4-10
- taso 1B: 25 C: 1-12
- taso 2: 29 A: 3-6; 41 C: 4-12
- taso 3: 45 B: 3-5; 51 A: 10-12; 51 B: 1-12; 51 C: 8-12; 53 A: 1-12; 55 A: 5-8
- taso 4: 57 B: 1; 63 B: 1-12; 65 A: 1-12; 65 B: 1-2; 69 A: 1-9; 69 C: 4-12; 71 A: 5-12; 71 B: 1-12; 73 A: 4-5, 10-12; 73 B: 2-12; 75 A: 1-9
- taso 4/5: 97 A: 8-12; 101 C: 1-5
- taso 5: 85 B: 1-12; 87 A: 1-12; 91 A: 1-12; 93 A: 1-12; 93 B: 1-12; 95 A: 1-12; 103 A: 15; 103 B: 1-5; 105 A: 2, 7-12; 105 B: 1-12; 107 A: 1-12; 109 A: 1-12; 109 B: 1-12
- taso 5/6: 111 B: 4-12
- taso 6: 113 A: 1-6, 10-12; 113 B: 1-3, 5-12; 113 C: 1-6; 117 A: 1-3; 117 B: 1-7; 119 A: 11-12; 119 B: 1-12; 121 A: 1-12
- taso 6/7: 123 A: 1-7; 123 B: 1-12
- taso 7: 125 A: 5-12; 125 B: 1-8
- taso 7/8: 127 B: 2-5
- taso 8: 131 A: 4-6; 133 B: 6-12; 135 A: 1-12

Diat:

- taso 1: 6309: 1-29, 6872: 6-9
- taso 1B: 6989: 1-21
- taso 2: 6989: 24-29
- taso 3: 9272: 8-13; 9269: 7-36; 9885: 1-8, 14-30

taso 4: 9880: 1-2; 9853: 33-36; 9818: 1-29; 9877: 1-11; 9887: 8-10, 14-38; 9892: 6-24, 33-37; 9852: 2-23; 9879: 34
taso 4/5: 7791: 1-7
taso 5: 7774: 4-36; 7768: 2-36; 7780: 1-16; 7784: 1,6, 9-36; 7791: 28-30; 7783: 1-31; 7773: 25-36; 9035: 1-7, 25-36; 9034: 1-4, 18
taso 5/6: 9035: 13-19
taso 6: 9036: 35-36; 9250: 1-11, 21-34; 9242: 18-36; 9474: 1-13
taso 6/7: 9474: 33-36; 9469: 1-3; 9478: 1-6; 9478: 11-15
taso 7: 9478: 29-33; 9473: 1-32
taso 7/8: 3018: 25-32
taso 8: 1000: 15, 34-35; 3010: 2-5; 3015: 22-36.

ALUE 11

1. Yleistä

Kaivausalue sijaitsi koordinaattilinjojen $x = 27 - 36$ m ja $y = 40 - 46$ m rajaamalla alalla ja oli täten n. 54 m^2 laaja. Koillisessa kaivausalue rajoittui v. 1983 koejoaan, kaakossa kaivausalueeseen 12, lounaassa koordinaattilinjaan $y = 46$ m ja luoteessa koordinaattilinjaan $x = 27$ m. Vuoden 1985 hauta-alueista alue 11 oli säilynyt kaikkein huonoimmassa kunnossa; ylimpien 2-3 hautakerroksen vainajat olivat silppuna hyvin tiiviinä kerroksena; päällä ollut Vanha Brahenkatu sekä myöhäisempi Julinin pihakiveys olivat prässänneet ylimmät vainajat varsin huonokuntoisiksi. Alueelle oli lisäksi kaivettu kuusi viemäriä, jotka olivat pahoin katkoneet jo muutenkin huonokuntoiset vainajat.

Maa alueella oli ylimmissä kerroksissa hieman savensekaista hiekkaa, jossa seassa oli tiilimurskaa, laastia ja nokea. Korkeudelta n. $5.40 - 5.50$ m m.p.y (tason 1, 1/2, ja 1/2a vainajien alta) tuli esiin sieltä täältä alueelta keltaista hiekkaa ja paikoittaisia laastikeskittymiä samoin kuin alueella 10 tasoissa 6 ja 6/7. Noin korkeudelta 5.20 m m.p.y. (taso 2) maa alkoi muuttua alaspäin mentäessä yhä savisemmaksi, joskin maa yhä oli tiilimurskan ja laastinsekaista.

2. Hautat

2.1. Lukumäärä ja sijaintikorkeus

Alueelta löydettiin yhteensä 76 vainajan jäänteet, vainajat olivat 3-5 tasossa päällekkäin. Jokseenkin yhtäläisen ryhmän hautauskorkeutensa suhteen muodostivat tasojen 1-2/3 hautaukset, joita yhteensä oli 70. Näiden hautausten korkeus vaihteli välillä $5.23 - 5.71$ m m.p.y. ja vainajat olivat 2-3 päällekkäisessä kerroksessa; suurin osa tasojen vainajista sijaitsi korkeudella $5.35 - 5.65$ m m.p.y. (yht. 60 kpl = 79 % koko aineistosta).

Tason 2/3 alta tulivat seuraavat vainajat vasta n. 30 cm alemmaa, korkeudelta 4.95 m m.p.y., alimmat alueen haudoista olivat korkeudella 4.55 m m.p.y.; tasojen 2/3 ja 3 välissä oleva maa oli hiekan, tiilimurskan ja nokitäplien sekaista savea. Mitään yhtäläistä hautatasoa eivät alueen alimmat

haudat muodostaneet, tasoissa 3 - 4a esiin tulleita vainajia oli yhteensä ainoastaan seitsemän kappaletta ja nekin olivat rikkonaisia.

2.2. Vainajat

Alueen 11:sta 76 vainajasta ainoastaan yhdeksän oli säilynyt kokonaisena (12 % aineistosta) ja katkelmallisina 30 (39 % aineistosta). Peräti 46 % (35 kpl) vainajista oli säilynyt vain kalloina; lisäksi alueelta löytyi kaksi tyhjää arkkua/lavitsaa, joiden yhteydestä ei löydetty laisinkaan luita. Vainajien katkelmallisuus ja rikkonaisuus selittyy edellä mainituilla viemärikaivannoilla: viemäreitä paikalle kaivettaessa olivat alueen haudat pahasti rikkoutuneet ja sotkeutuneet.

Lapsia iän suhteen luokittelukelpoisista vainajista oli yhteensä 10 kpl (26 %), joista kaksi oli sylivauvaa ja 8 keskenkasvuista lasta. Aikuisia oli yhteensä 69 % (27 kpl tunnistetuista) ja kaksi tapauksessa vainajan iän arvioiminen edes tarkkuudella aikuinen/lapsi oli mahdotonta.

Kahdessa tapauksessa ei arkun/lavitsan yhteydestä tavattu vainajan luita. N:o 35 oli arkun puolikas, joka koosta päätellen kuului lapselle; n:o 49 oli tod. näk. lavitsan jäännös, jonka päältä ei kuitenkaan löydetty vainajaa.

2.3. Hautaustapa ja –suunta

Yhteensä 38 vainajan hautaustapa saatiin jokseenkin varmuudella selvitettyä. Alueelta löydetty kaksi sylivauvaa oli molemmat haudattu paljaaseen maahan ilman arkkua. Keskenkasvuisista lapsista kolme oli haudattu arkussa ja yksi ilman arkkua tai lavitsaa paljaaseen maahan. Lisäksi löytyi kolmen lapsivainajan alta puunjäänteitä, mutta koska vainajista oli vain osa jäljellä (n:ot 56, 64) tai puunjäännös oli varsin epämääräistä (n:o 45), jäi epäselväksi oliko vainaja alun perin haudattu arkkuun vai lavitsan päälle.

Aikuisista vainajista oli arkussa 11 (41 %) ja 10 kpl oli haudattu paljaaseen maahan. Vainaja n:o 52 oli haudattu 40 cm leveään lavitsan päälle; lisäksi oli vainajien n:o 19, 25 ja 38 alla puunjäänteitä, jotka viittasivat vainajan alla olleeseen lavitsaan. Lisäksi oli kahden vainajan (n:o 26 ja 68) alla sekä päällä puuta, mutta koska vainajat olivat säilyneet vain osittain on mahdotonta sanoa, oliko ko. vainajat haudattu arkkuun vai lavitsan päälle.

Niistä 37 vainajasta, joiden hautaussuunta saatiin selvitettyksi, oli peräti 95 % (36 kpl) haudattu suuntaan NW-SE, lisäksi oli yksi aikuinen vainaja haudattu suuntaan NNW-SSE ja yksi suuntaan WNW-ESE. Suurin osa vainajista oli haudattu kasvot kaakkoon, mutta aineistossa oli peräti 10 vainajaa, jotka normaalista hautauskäytännöstä poiketen oli haudattu kasvot suuntaan NW, NNW tai WNW.

Näistä kymmenestä vainajasta yhteensä yhdeksän oli aikuista ja yksi lapsi. Arkullisia aikuisista olivat vainajat n:ot 2,3 ja 33; kaikki vainajista oli haudattu kasvot luoteeseen päin. Muiden kuuden aikuisen yhteydessä (n:ot 4, 30, 36, 37, 40 ja 46) ei havaittu puunjäänteitä ja vainajat oli näin ollen haudattu paljaaseen maahan ilman arkkua tai lavitsaa. Lukuun ottamatta vainajia n:o 30 ja 37 oli muut vainajista haudattu kasvot luoteeseen, sen sijaan vainaja n:o 30 oli haudattu kasvot pohjoisluoteeseen (NNW) ja vainaja n:o 37 kasvot länsiluoteeseen (WNW).

2.4. Hautausasento

Kaikki alueen vainajista oli haudattu selälleen jalat suoristettuina. Koska vainajat olivat enimmäkseen rikkonaisia, ei vainajien käsien asentoa ollut mahdollista selvittää kuin seitsemässä tapauksessa; aineiston huonosta kunnosta antaa kuvan se, että peräti 70 vainajan (92 % alueen kaikista vainajista) käsien alkuperäasento jäi epäselväksi.

Ne seitsemän vainajaa, joiden käsien asento oli mahdollista selvittää, olivat kaikkia aikuisia. Vainajista kolmen kädet oli taivutettu rinnalle ristiin ja kolmen vainajan kädet oli taivutettu vatsan päälle niin, että olka- ja kyynärvarrenluut muodostivat suoran kulman. Vainajan n:o 46 kädet oli edellisistä poiketen taivutettu vainajan oikealle puolelle koukkuun.

2.5. Hautalöydöt

Kaikkiaan 3 vainajan yhteydestä löydettiin varsinaisia hautauksiin liittyviä esineitä. Kyseessä olivat vainajat n:o 1, 7 ja 25. Näistä aikuisia olivat vainajat n:o 7 ja 25; n:o 1 oli keskenkasvuinen lapsi. Vainajista n:ot 1 ja 7 oli haudattu arkkuun, vainaja 25 puolestaan todennäköisesti lavitsan päälle.

Vainajan n:o 1 arkusta löytyi vyönsolki, joka oli kulmistaan pyöristetyn neliön muotoinen. Solki oli tehty pronssista/messingistä ja leveydeltään se oli n. 35 mm; metallissa oli kiinni vielä osa nahkavyötä. Vyö oli tehty kaksinkertaisesta nahkasta ja etupuolelta vyö oli ”rypytetty” 2,5 mm:n levyisiin vaakasuoriin harjanteisiin.

Vainajan n:o 7 arkusta löytyi mahdollinen koristesolki, halkaisijaltaan solki oli n. 25 mm ja muodoltaan se oli pyöreä. Solki löytyi vainajan vasemman olkapään päältä. Vainajan vasemman sääriluun kohdalta löytyi lisäksi taitettu kuparipitoinen ohut metallilevy, jossa oli kaksi pientä reikää kehän reunalla. Muodoltaan metallilevy oli pyöreä (halkaisijaltaan n. 25 mm); levyn merkitys jäi epäselväksi.

Todennäköisesti lavitsan päälle haudatun vainajan n:o 25 lavitsan (?) päältä löytyi halkaisijaltaan 29 mm:n ja paksuudeltaan 4 mm:n kokoinen kuparipitoinen pyöreä metallilevy. Levyn pinnalla oli todennäköisesti tekstiilin painanteita ja kyseessä lieneekin ollut kankaalla päällystetty nappi.

3. Rakenteet

Varsinaista kirkkoon liittyvää rakennetta edusti alueella ainoastaan tasossa 3 esiin tullut koillisen-lounaissuuntainen puutaso, jonka tehtävä jäi epäselväksi. Ko. taso oli tehty 20-40 cm:n levyisistä laudoista, joiden paksuus vaihteli 2-3 cm:iin. Leveydeltään ko. taso oli 3 m ja pituudeltaan n. 4 m. Lautataso oli viemäriputkien kaivun yhteydessä mennyt pahoin rikki, niin että ainoastaan Pyhän Hengen kirkon länsipäädyn edustalla lautataso oli ehjä; taso menikin aivan kiinni kirkon sisäseinään.

Aivan kirkon seinän edustalla lautataso oli kaksinkertainen; lautojen välissä oli 4-5 cm:n paksuinen laastikerros. Muuallakin laudoituksen päällä oli havaittavissa melkoisesti laastia, joskaan sitä ei ollut yhtä paljon kuin yllämainittujen lautatasojen välissä.

Koordinaattilinjan x=30 m kaakkoispuolella ei ko. lautatason jäänteitä havaittu. Jos laudoitus oli aikoinaan yltänytkin pidemmälle kaakkoon, oli sen jäänteitä toivotonta yrittää löytää kaivausalueen kaakkoispäästä, sillä tähän päähän aluetta oli laskettu yhteensä neljä viemärikourua, jotka olivat sotkeneet varmaankin suurimman osan paikalla olleista haudoista ja rakenteista.

Vainajien n:o 70, 71 ja 72 jäänteet olivat suoraan mainittujen lautatasojen päällä. Lautatason korkeus vaihteli välillä 4.70 – 4.90 m m.p.y., niin että aivan kirkon seinän vieressä sen korkeus oli keskimäärin 4,70 m m.p.y. mutta kaakkoon päin mentäessä taso nousi yli 20 cm. Lautatason alta saatiin esille kahden vainajan n:o 75 ja 76 jäänteet.

Kaiken kaikkiaan lautataso oli luonteeltaan varsin kiinteän tuntuinen. Laidoitus toi ennen kaikkea mieleen lattiatason, mutta koska laudoitus oli rikkoutunut, ei asiaa varmuudella voitu selvittää. Mahdollista on myös se, että kyseessä on kirkon rakentamiseen liittyvä laudoitus, jonka päällä kirkon seinien muuraamiseen tarvittava laasti oli sekoitettu.

Muut alueelta esiin kaivetut rakenteet olivat hautojen ja kirkon suhteen sekundäärisiä. Kyseessä olevat rakenteet olivat viemäriputkia, joita risteili joka puolella aluetta. Niiden korkeus vaihteli korkeudella 4.47 – 4.96 m m.p.y.; useimmat niistä olivat puunrungoista koverrettuja ja tuohella vuorattuja ja juuri niitä laskettaessa oli suuri osa alueen hautauksista rikkoutunut.

VALOKUVALUETTELO ALUE 11/1985

MV:t:

Taso1: 73 A:10-12; 73 B: 2-12; 79 B: 6-10; 95 B: 1-12; 97 A: 1-7; 99 C: 5-12; 101 A: 3-12; 101 B: 1-7; 115 A: 4-12
Taso 1/2: 109 C: 1-10; 111 B: 3; 117 A: 4-12; 119 A: 1-9
Taso 1/2 a: 121 B: 5-9, 11
Taso 2: 125 A: 1-3; 127 A:3-12; 127 B: 1-12; 129 B: 1-4
Taso 3: 127 B: 6-12; 129 B: 7-12; 131 A: 1-12
Taso 4: 131 A: 7; 131 B: 1-4; 133 A: 1-12
Taso 5: 133 B: 1-5

Diat:

Taso 1: 9892: 33-37; 9852: 2-14, 17-20; 9895: 24-27; 9879: 33, 35-36; 7780: 17-36; 7784: 7-8; 7792: 5-29
Taso 1/2: 7783: 32-36; 7773: 1-5, 20-21, 24; 9034: 25-35; 9036: 1-17; 9242: 8-15
Taso 1/2 a: 9474: 19-26, 29
Taso 2: 7768: 1; 9478: 7-10, 17-18, 26-28; 3018: 9-24; 1000: 16-20; 9478: 34-36
Taso 3: 3018: 33-36; 1000: 24-28; 3010: 1
Taso 4: 1000: 29-33; 3010: 6, 28-32
Taso 5: 3015: 1-9

ALUE 12

1. Yleistä

Alue 12 sijaitsi koordinaattilinjojen $x = 38 - 42$ m ja $y = 42 - 46$ m rajaamalla alalla. Tämän alueen kaivaminen tuli ajankohtaiseksi kun päällä olleen autotallirakennuksen kivijalka purettiin. Kivijalka oli perustettu halkaisijaltaan 20 – 250 cm:n kokoisten kivien päälle: maa alueella oli samanlaista kuin alueilla 10 ja 11 eli saven, tiilimurskan, noen ja laastinsekaista hiekkaa.

Alueen 10 tasojen 3 ja 4 lounaisimmat vainajat menivät ko. kivijalan alle; kivijalkaa purettaessa havaittiin, että vainajia oli enemmänkin heti alimman kivikerran alla. Alueelta 12 otettiin talteen yhteensä 7 vainajan jäänteet, jotka sijaitsivat kahdessa päällekkäisessä kerroksessa. Kahta ylintä hautakerrosta enempää vainajia ei kaivettu, sillä alueen 13 lisäksi alue 12 jäi muinaismuistolaililla suojatuksi alueeksi.

2. Vainajat

Vainajat sijaitsivat korkeudella 5.57 – 5.76 m m.p.y., yksikään niistä ei ollut täysin ehjänä säilynyt. Parhaiten vainajista olivat säilyneet n:ot 3, 4 ja 7 jotka olivat jokseenkin täysikasvuisia yksilöitä. Vainajat 3 ja 7 oli haudattu arkussa; vainajan n:o 4 alta ei sen sijaan löytynyt puunjäänteitä ja vainaja lieneekin ollut haudattu paljaaseen maahan NW-SE – suuntaan samoin kuin edellisestkin; mutta vainajan n:o 4 kasvot olivat edellisestä poiketen luoteeseen ja jalat kaakkoon päin.

Vainajista myös n:o 1 oli haudattu arkussa. Arkun koosta päätellen kyseessä oli aikuinen yksilö. Loput alueen vainajista olivat varsin rikkonaisina säilyneet. Vainajasta n:o 5 oli jäljellä ainoastaan pohje- ja sääriluut sekä osa jalkapöydän luita; vainajasta n:o 6 oli jäljellä toisen käden luut sekä osa selkärankaa ja kylkiluita. Luiden koosta päätellen vainaja n:o 5 oli aikuinen ja n:o 6 keskenkasvuinen lapsi. Vainajan n:o 5 alta löytyi puunjäänteitä, samoin vainaja n:o 6 vierestä, mutta koska vainajat olivat varsin rikkonaisina säilyneet, oli vainajien arkullisuutta/arkuttomuutta vaikea todeta.

Edellisten lisäksi alueelta löytyi NNE-SSW – suuntainen puunjäännö, jonka leveys oli 15 cm. Kyseessä oli mahdollisesti lapsen arkun t. lavitsan jäänteet; puunjäännö merkittiin n:oksi 2, vainajan luita ei kuitenkaan havaittu. Sen enempää kyseessä olevan kuin muidenkaan vainajien yhteydestä ei havaittu hautalöytöjä.

VALOKUVALUETTELO ALUE 12/1985

MV:t

Tasot 1-2: 101 C: 6-12; 103 A: 4-10; 109 C: 11-12

Diat:

Tasot 1-2: 7791: 8-22; 7773: 6-7

ALUE 13

1. Yleistä

Kaivausalue 13 sijaitsi koordinaattilinjojen $x = 42 - 49$ m ja $y = 30 - 42$ m rajaamalla alalla eli pinta-alaltaan se oli n. 84 m^2 . Koillisessa kaivausalue rajoittui Pyhän Hengen kirkon pohjoisseinään; kaakossa Ingmanin tontin (IV/3/3(?)) rakennuksiin, lounaassa koordinaattilinjaan $y = 42$ m ja luoteessa kaivausalueeseen 10.

Kesän 1985 kaivauksilla alueelta kaivettiin yhteensä 89 vainajan jäänteet. Ainoastaan hauta-alueen ylin hautakerros (paikoin vainajia oli 2 kerroksessa päällekkäin) vainajineen kaivettiin esille, loput hautakerroksista jäivät koskemattomiksi, sillä koko kaivausalue vainajineen suojattiin muinaismuistolaiilla.

Alueen vainajat olivat säilyneet varsin hyvässä kunnossa; rikkoontuneita ja katkelmallisia vainajia oli pääasiassa vain kaivausalueen kaakkoissivustan rakennusten edustalla sekä läpi kaivausalueen menevällä koillis-lounassuuntaisella kaistaleella (koordinaattilinjalla $x = 46.50 - 47.40$ m). Ko. kaistale oli n. $30 - 40$ cm syvyinen ja kaivinkoneen kauhan tekemä sekundäärinen ”kaivanto”.

Varsinkin kaivausalueen lounaispäästä, koordinaattilinjojen $y = 38 - 42$ m rajaamalla alalla, oli päällimmäisenä hautausten yläpuolella siellä täällä halkaisijaltaan $50 - 100$ cm:n kokoisia harmaakiviä korkeudella n. 6.50 m m.p.y, kivien päällä ja vieressä oli myös hiiltynyttä puuta. Todennäköisesti kivet olivat jäänteitä samasta 1800-luvun ulkorakennuksesta, jonka jäänteitä löytyi jo alueen 10 ylimmistä kerroksista. Osa harmaakivistä kuului mahdollisesti myös paikalla olleeseen autotallin harmaakiviperustukseen, jonka luoteispää tuli esille jo alueita 10 ja 12 kaivettaessa.

2. Lukumäärä ja sijaintikorkeus

Alueelta kaivettiin esiin yhteensä 89 vainajan jäänteet, jotka olivat pääasiallisesti yhdessä, mutta paikoin kahdessa päällekkäisessä kerroksessa. Ylimmän vainajan korkeus kallon pinnalta mitattuna oli 6.07 m m.p.y. ja alimman 5.74 m m.p.y. Suurin osa vainajista, yhteensä 66 kpl (74 % koko aineistosta), sijaitsi korkeudella $5.80 - 5.95$ m m.p.y. Lopuista 23 vainajasta 13 kpl (15 % koko aineistosta) sijaitsi korkeudella $5.95 - 6.10$ m m.p.y. ja 10 kpl (11 % koko aineistosta) korkeudella $5.70 - 5.80$ m m.p.y.

Korkeudeltaan alueen vainajat suurimmaksi osaksi vastasivat kaivausalueen 10 ylimpien hautauksien ryhmää I, johon laskettiin vainajat joiden korkeus vaihteli välillä $5.85 - 6.10$ m m.p.y. Ominaista alueen 13 hautauksille oli hautausten tiiviys; muilla alueilla ylimmät hautakerrokset olivat hautausten suhteen väljempinä; selityksenä tähän lienee osittain se, että kaivausalue 13 oli alueista parhaiten säilynyt myöhemmiltä kaivamisilta, toisaalta on luonnollista, että hautausten määrä kirkon kuoriosaan päin mentäessä eneni, olivathan juuri kirkon kuoriosan hautapaikat kaikkein arvostetuimpia ja halutuimpia.

3. Vainajat

Muista hauta-alueista alue 13 erosi siinä, että sen vainajista lähes puolet oli säilynyt ehjinä. Kun muilla alueilla kokonaisina säilyneiden määrä vaihteli 12 %:sta (alue 11) 23 %:iin (alue 10, ryhmät I-III) koko aineistosta, oli peräti 45 % (40 vainajaa) alueen 13 vainajista säilynyt kokonaisina. Seuraavaksi eniten aineistosta oli irtokalloja, joita yhteensä oli 31 kpl (35 % aineistosta); irtokallojen määrä oli täten suuri kaikilla kaivausalueilla vaihdellen 26 %:sta (alue 10 ryhmät I-III) 46 %:iin (alue 11). Rikkonaisina ja katkelmallisina alueen 13 vainajista oli säilynyt 15 vainajaa (17 % aineistosta), 3 tapauksessa arkun/lavitsan yhteydestä ei ole havaittu vainajan luita.

Niistä vainajista, joiden ikäryhmä voitiin arvioida, oli yhteensä 57 kpl. Sylivauvoja aineistosta oli 13 kpl (23 %) ja muita keskenkasvuisia lapsia 10 kpl (18%); lapsia oli täten aineistosta peräti 41 %. Aikuisia vainajia oli kaiken kaikkiaan 31 kpl (54 % aineistosta) ja niitä vainajia, joiden ikää ei edes tarkkuudella aikuinen/lapsi voitu selvittää oli 3 kpl. Kun otetaan huomioon myös ne irtokallot, jotka kuuluivat selvästi lapselle (6 kpl) tai aikuiselle (11 kpl), ja kun epävarmat tapaukset jätettiin huomioimatta, oli lasten/aikuisten prosentuaalinen suhde aineistossa: lapsia 41 % ja aikuisia 59 %.

4. Hautautapa ja suunta

Niitä vainajia, joiden arkullisuutta/arkuttomuutta voitiin tarkastella, oli aineistossa yhteensä 57 kpl (64 %). Alueelta löydetystä 13 sylivauvasta kuusi oli arkussa ja seitsemän oli haudattu paljaaseen maahan. Keskenkasvuisista lapsista, joita yhteensä oli kymmenen, oli kolme haudattu arkussa ja kuusi paljaaseen maahan, yhden vainajan alta (n:o 11) löytyi puunjäänteitä, kyseessä oli mahdollisesti lavitsan jäänteet.

31 aikuisista puolet (16 kpl = 52 %) oli haudattu arkussa ja yhteensä neljän vainajan (n:o 34, 48, 52 ja 67) alta löydettiin puunjäänteitä, jotka todennäköisesti olivat jäänteitä vainajan alla olleesta lavitsasta. Alueen 13 aikuisista vainajista oli 37 % (11 kpl) haudattu paljaaseen maahan; alueella 10 ilman arkkua t. lavitsaa haudattuja aikuisia oli ryhmissä I-III 13 – 33 %.

Ryhmään lapsi/aikuinen kuuluvista epäselvistä tapauksista oli kaksi vainajaa haudattu arkussa sekä yksi vainaja (n:o 87) lavitsan päälle. Alueelta löytyi myös kolme lavitsaa/arkun pohjan jäännettä, joiden yhteydestä ei havaittu vainajan jäänteitä (n:ot 69, 75, 84).

Suurin osa vainajista oli haudattu kirkon suuntaisesti NW-SE suuntaan, niin, että vainajan kasvot olivat kirkkoon päin. Yhteensä 49 vainajan hautaussuunta saatiin selvitettyä (runsas 50 % aineistosta). Aikuisista tarkastelun kohteena olleista 31 vainajasta oli 80 % (25 kpl) haudattu suuntaan NW-SE; kolme vainajaa oli haudattu suuntaan WNW-ESE ja kolme suuntaan NNW-SSE. Kymmenestä lapsesta oli kahdeksan haudattu suuntaan NE-SE; kaikki tyhjät lavitsat (n:ot 69, 75, 84) olivat samoin suuntaan NW-SE. Yhteensä kahdeksan sylivauvan hautaussuunta saatiin selvitettyksi; kuusi vainajista oli haudattu kirkon suuntaisesti NW-SE -suuntaan, yksi suuntaan NNW-SSE ja yksi suuntaan N-S. Kyseessä oli arkussaan haudattu sylivauva (n:o 22), joka ei missään muussa suhteessa poikennut alueen toisista hautauksista, vainajan kasvot olivat etelään päin. Muita suuntaan N-S haudattuja vainajia ei alueiden 10, 11, 12 ja 13 kaivausten yhteydestä havaittu.

5. Hautausasento

Kaikki alueen vainajat oli haudattu normaaliin tapaan selälleen, jalat suorina; ainoastaan käsien asento vaihteli. Samoin kuin muilla kaivausalueilla, oli myös alueen 13 vainajien käsien asennon selvittäminen varsin vaikeaa. Ainoastaan 21 vainajan käsien asento saatiin selvitettyä (24 % koko aineistosta).

Sylivauvoista, samoin kuin keskenkasvuista lapsista yhden kädet oli ristitty vainajan rinnan päälle ja yhden kädet oli taivutettu vatsan päälle, niin, että kyynärvarren- ja olkaluut muodostivat suoran kulman. Aikuisista 13 vainajan kädet oli ristitty rinnalle, 4 vainajan kädet oli taivutettu suorakulmaisesti vatsan päälle ja 2 kädet lepäsivät reisien välissä hieman taivutettuina.

Mitään yksityiskohtaisempaa ja tarkempaa ei vainajien käsien asennosta voida sanoa. Koska ainoastaan ¼ aineistosta oli tarkastelun suhteen käyttökelpoista, ei mitään tarkkoja suhdelukuja voida laskea. Tässä yhteydessä on tyydyttävä ainoastaan toteamaan, että yleisin tapa oli ristiä vainajan kädet rinnalle.

6. Hautalöydöt

Samoin kuin muiltakin kaivausalueilta tuli alueelta 13 esiin melkoisesti normaalia kaupunkiarkeologista esineistöä. Sen sijaan varsinaisia hautaukseen liittyvää esineistöä löydettiin vain yhden vainajan yhteydestä. Kyseessä oli arkussa oleva vainaja, joka oli haudattu suuntaan NNW-SSE. Vainajan kädet oli ristitty rinnan päälle: vainajan vasemmassa keskisormessa oli jäljellä hyväkuntoinen pronssinen/messinkinen sormus.

Sormuksen halkaisija oli 20 mm ja se oli väännetty langasta, jonka halkaisija oli 1 mm. Metallilanka oli kaksinkertaista ja se oli yhdestä kohti kierretty, niin että sormuksen kehälle muodostui koristeellinen ”solmu”. Metallilangan liitoskohta ei ollut havaittavissa, mutta mahdollisesti se oli juuri ”solmun” kohdalla.

Edellisen lisäksi löytyi alueelta raha vainajan n:o 43 (arkussa haudattu aikuinen) pään koillispuolelta aivan kiinni vainajan alaleuan luissa. On mahdollista, että raha liittyi ko. vainajaan, mutta aivan yhtä todennäköistä on se, että raha oli joutunut paikalleen irtomaan seassa. Koska raha ei tullut suoraan arkusta vaan maan seasta vainajan alaleuan kohdalla, ei rahaa voida sitoa varmuudella em. vainajaan. Rahan sijainti juuri vainajan alaleuan kohdalla, houkuttelisi muihinkin arvailuihin (oliko raha ollut vainajan suussa?), mutta tässä yhteydessä asia jää ratkaisemattomaksi. Ko. raha oli halkaisijaltaan 23 mm:n kokoinen kupariraha, mutta koska se oli huonokuntoinen, ei sen tunnistaminen ennen konservointia ole mahdollista.

7. Lisähuomioita

Varsinaisten arkeologisten kaivausten päätyttyä heinäkuussa, koneellinen kaivaustyö tontilla jatkui tutkija Kari Uotilan johdolla; tarkoituksen oli saada selville paikalla olleen Pyhän Hengen kirkon laajuus ja sen jäänteiden kunto. Kirkon seinien paljastumisen yhteydessä aiemmin kaivamattomilta alueilta löytyi lisää hautauksia.

Koska kirkon muurit kaivettiin esiin pääasiallisesti kaivinkoneella, ei tarkkoja mittauksia hautauksista voitu ymmärrettävistä syistä suorittaa. Siitä huolimatta näistä hautauksista tehdyt huomiot, jotka perustuvat Kari Uotilalta saamaani suulliseen tietoon, täydentävät kuvaa Pyhän Hengen kirkkoon liittyvistä hautauksista.

Edellä käsiteltyjen hauta-alueiden lisäksi hautauksia oli tullut esille aivan Pyhän Hengen kirkon pohjoisnurkkauksesta kirkon sisältä. Se, ettei hautauksia aiemmin ollut havaittu, johtui siitä, että ko. kohdalla sijaitsi aiemmin Julinin pohjoisen rakennuksen kaakkoissiipi perustuksineen. Paikka, josta vainajia havaittiin, sijaitsi tontin koordinaatistossa n. kohdalla $x = 32 - 35$ m/y = 26 - 29 m. Ylimmät havaitut vainajat olivat tulleet korkeudella n. 5.00 m m.p.y. ja alimmat korkeudella n. 4.30 m m.p.y. Vainajien yhteydessä ei havaittu arkkuja tai lavitsoita; ainut havainto hautaus suunnasta koski vainajaa, joka oli haudattu kirkon pitkien seinien suuntaisesti NW-SE suuntaan. Havaitut hautaukset ulottuivat aivan kirkon länsipäätyyn kiinni.

Edellisten vainajien lisäksi löytyi yksi hautaus kirkon pohjoispuolelta. Kyseessä oli sylivauva, joka oli haudattu kirkon ulkoseinään, pohjoisseinän 3. ja 4. pilasterin väliin, siten, että kirkon seinästä tältä korkeudelta oli poistettu kivi. Arkkua tms. vastaavaa ei vainajan yhteydestä havaittu. Vainajan korkeus oli n. 5 m m.p.y.

8. Yhteenvedo: hauta-alueet 10 – 13

Kesän 1985 kaivauksilla, hauta-alueilla 10, 11, 12 ja 13 kaivettiin esiin yhteensä 447 vainajaa; alueelta 10 yhteensä 275 vainajaa, alueelta 11 76 vainajaa, alueelta 12 7 vainajaa sekä alueelta 13 89 vainajaa. Kaikki vainajat oli paikalla olleen Pyhän Hengen kirkon sisään haudattuja. Vainajista hieman vajaa neljännes (110 kpl = 24 %) oli säilynyt kokonaisuina, n. 41 % vainajista (182 kpl) oli säilynyt vain osittain; irtokalloja oli yhteensä 142 kpl ja vainajattomia arkkuja/lavitsoja yhteensä 13 kpl. Rikkoontuneiden vainajien suuri määrä johtuu myöhemmistä tutkimus-, rakennus- ym. töistä, joiden yhteydessä hautaukset olivat paikoin pahoin rikkoontuneet.

Vainajista ylimmät sijaitsivat vain n. 50 cm nykyisen maanpinnan alapuolella korkeudella 6.10 m m.p.y., ja vainajista alin oli korkeudella 4.56 m m.p.y. Suurin osa vainajista oli aikuisia, mutta lasten suuri määrä osoittaa lapsikuolleisuuden olleen korkean, sillä iän suhteen määrittelykelpoisista vainajista n. kolmannes oli lapsia (osteologinen tutkimus antaa tulevaisuudessa tarkemmat ja varmemmat tiedot asiasta).

Runsas puolet vainajista oli haudattu arkkuun (54 % luokittelukelpoisista), 9 % vainajista oli haudattu lavitsan päälle ja loput 37 % vainajista paljaaseen maahan ilman arkkuja tai lavitsaa. Eri alueita keskenään vertaillaessa havaittiin seuraavaa: alueen 10 ylimmissä hautakerroksissa (3 – 6/7) suurin osa vainajista oli haudattu arkkuun (74 %), kun sen sijaan alueen alimmat haudat olivat pääasiassa haudattu paljaaseen maahan (72 %). Alueen 11 vainajista 42 % oli haudattu arkkuun, 33 % paljaaseen maahan sekä 23 % lavitsalle. Myös alueen 13 vainajista suurin osa (47 %) oli haudattu arkkuun; paljaaseen maahan haudattuja oli peräti 42 % ja lavitsalle haudattuja 11 %.

Kaivettujen alueiden vertailu hautaustavan suhteen on vaikeaa, sillä ainoastaan alueen 10 haudat saatiin jokseenkin kokonaisuudessaan kaivettua. Myös alue 11 kaivettiin pohjaan saakka, mutta melkoinen osa alueen hautauksista oli rikkoutunut viemäreitä hautausten läpi kaivettaessa. Jonkinlaista vertailua voidaan alueen 10 ja 11 hautausten kesken kuitenkin tehdä. Suurin ero alueiden hautauksissa oli se, että peräti 74 % alueen 10 ylimmistä haudoista oli arkullisia, kun

taasen vastaavista vainajista alueella 11 ”vain” n. 40 % oli arkullisia; paljaaseen maahan haudattuja vainajia oli taasen alueella 11 hieman enemmän (33 %) kuin alueella 10 (26 %). Loput alueen 11 vainajista oli haudattu lavitsan päälle.

Arkullisten vainajien määrä vaikutti olevan hieman korkeampi lähempänä kirkon kuoriosaa kuin kirkon länsipäädyssä, jossa kaivausalue 11 sijaitsi. Tämä ei sinänsä ole mitenkään ihmeellistä, sillä mitä lähemmäs kirkon kuoriosaa tultiin, sitä halutuimmiksi ja kalliimmiksi hautapaikat tulivat. Kuoriosasta kauemmas haudatut vainajat olivat täten mahdollisesti keskimääräisesti varattomampia kuin kuoriosan läheisyyteen haudatut ja heidät oli haudattu useimmin paljaaseen maahan. Mitään pitkälle vietyjä johtopäätelmiä ei kuitenkaan aineiston pohjalta ole syytä tehdä, sillä varsinkin alueen 11 vainajien rikkonaisuus vaikeutti kokonaisvaltaisen kuvan saamista hautauksista.

Sen sijaan selvä ja mielenkiintoinen oli se ero joka oli havaittavissa alueen 10 ylimpien ja alimpien hautojen kesken. Hautausten välissä oli ohut, mutta selvä haudaton maakerros (joka oli havaittavissa myös alueella 11), jonka alapuoliset vainajat olivat suurimmaksi osaksi paljaaseen saveen haudattuja (72 % vainajista), kun sen sijaan ko. kerroksen yläpuoliset vainajat olivat pääasiallisesti arkkuun haudattuja (74 % vainajista). Mielenkiintoista oli se, että alimmat haudat arkuttomuudestaan ja sijaintisyvyydestään huolimatta noudattivat suunnaltaan samoin kuin ylemmätkin hautaukset kirkon pitkien sivujen suuntaa (NW-SE), ja ne näin ollen on tulkittava Pyhän Hengen kirkkoon kuuluviksi hautauksiksi eikä samalla tontilla mahdollisesti sijainneeseen jo keskiaikaiseen Pyhän Hengen taloon liittyviksi kuten aluksi oletettiin. Ko. syvyydessä olevien hautojen ikää tuki myös se, että alueella 11 alimmat vainajat, jotka korkeudeltaan vastasivat alueen 10 alimpia vainajia oli haudattu jo edellä käsitellyn lautatason päälle, joka ehdottomasti, funktiostaan riippumatta, on katsottava kirkon aikaiseksi.

Alueesta riippuen 80 – 95 % vainajista oli haudattu suuntaan NW- SE; loput vainajista olivat suuntaan WNW-ESE sekä NNW-SSE haudattuja ja ne onkin tulkittava vain satunnaisiksi poikkeamiksi yleisestä tavasta haudata vainajat kirkon suuntaisesti. Ainoastaan yksi vainaja poikkesi ”selvästi” ko. hautaustavasta, kyseessä oli pieni sylivauva, joka oli haudattu suuntaan N-S, mutta kyseessä tässäkin tapauksessa lienee vain satunnainen poikkeama varsinaisesta käytössä olleesta hautaustavasta.

Vainajat oli yleensä haudattu niin, että vainajan kasvot olivat suuntaan SE, SSE tai ESE. Yhteensä 14 vainajaa oli kuitenkin edellisestä poiketen haudattu päinvastoin, kasvot suuntaan NW, NNW tai WNW, niistä **peräti 10 alueella 17** (13 % alueen vainajista). Näiden vainajien poikkeava hautaussuunta ei ainakaan arkuttomissa tapauksissa voinut johtua ”inhimillisestä virheestä” vaan vainaja oli jostain muusta syystä haudattu yleisestä hautaussuunnasta poiketen. Kansanperinne tuntee tavan haudata rikoksen tekijän, kastamattoman lapsen tms. päinvastaiseen suuntaan kuin muut vainajat, mutta kaikkiin aineiston tapauksiin ei tämäkään selitys päde, sillä osa väärinpäin haudatuista vainajista oli pelkkään maahan tai lavitsan päälle haudattuja keskenkasvuisia lapsia. Huomionarvoinen seikka on se, että poikkeavasti haudattuja vainajia oli alueella 11 peräti 10 kpl; mitään omaa nurkkausta tai ryhmittymää vainajat eivät kuitenkaan muodostaneet vaan väärinpäin haudattuja vainajia oli useammassa hautakerroksessa muiden hautojen joukossa. Vertailun vuoksi mainittakoon että alueella 10 väärinpäin haudattuja vainajia oli vain 3 kpl, mikä vastaa n. 1 %:a koko alueen vainajista.

Muutoin vainajat yleensä, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, oli haudattu selälleen jalat suoristettuina kädet rinnan päälle ristittyinä. Aineistossa oli yksi tapaus, jossa vainaja oli haudattu kyljelleen, jalat eteen koukistettuina; yhdessä tapauksessa arkkuun oli haudattu 3 vainajaa, yksi aikuinen ja 2 lasta.

Vain 8 vainajan yhteydestä löydettiin varmuudella hautaukseen liittyviä esineitä, viidessä muussa tapauksessa löytöjen liittäminen tiettyyn vainajaan oli mahdollista muttei varmaa. Kyseessä olevat hautalöydöt olivat rahoja, vaatesolkia, nappi, vyönsolki sekä 10 rahaa v. 1582 – n. 1635 sisältänyt nyöripussi. Kahdesta alimmasta hautakerroksesta löydetyn vainajan yhteydestä löytyi lisäksi käärinliinan jäänteitä. Aineistossa oli lisäksi 9 arkkua, joiden yhteydestä ei löydetty laisinkaan luita; koska kaikki ko. arkut olivat enemmän tai vähemmän rikkoontuneita, on mahdotonta sanoa, olivatko arkut jo alun perinkin vainajattomia.

Kesän 1985 kaivauksilla esiin kaivetut 447 vainajaa liittyivät mitä todennäköisimmin Pyhän Hengen kirkkoon ja ne ajoittuivat täten 1500/1600-luvun vaihteesta aina 1650-luvulle asti. Julinin tontin yhteydessä on useasti mainittu keskiaikainen Pyhän Hengen talo ja siihen liittyvä hautausmaa. Alimmat tontilla löydettyt vainajat on tulkittu aiemmin keskiaikaisiksi, mutta ainakaan kirkon sisästä kaivetut alimmatkaan haudat, jotka korkeudeltaan täysin vastasivat kirkon ulkopuolisia hautauksia, tuskin ovat keskiaikaisia. Hautausten keskiaikaisuutta vastaan sotii jo hautausten suunta, joka oli kaakko-luode ja näin ollen noudatti kirkon seinien suuntaa. Jos kirkonsisäiset alimmat hautaukset olisivat olleet keskiaikaisia, olisi niiden suunnan pitänyt normaaliin tapaan olla itä-länsi. Hautausten suunnan perusteella on alimpiakin hautauksia pidettävä vasta kirkon aikaisina.

Keskiaikaisia hautauksia vastaan puhuu myös se, ettei kirkon pohjoispuolelta löydetty kuin yksi hautaus, joka sekin oli kirkon suuntainen. Sinänsä hautausten puuttuminen kirkon pohjoispuolelta ei ole ihmeellistä, sillä sinne ei yleensä haudattu kuin rikollisia, kastamattomia lapsia, lapsivuoteeseen kuolleita tms; ja näin ollen Pyhän Hengen kirkkoon liittyvien hautausten puuttuminen sieltä on ymmärrettävää. Omituista on sen sijaan se, ettei kirkon pohjoispuolelta ole löytynyt muitakaan hautauksia; tämän pohjalta keskiaikaisen hautausmaan mahdollinen sijaintipaikka pienenee entisestään; mikäli tontilla todella on keskiaikaisia hautauksia, on niiden oltava tontin lounaissivustalla nykyisen Brahenkadun koillispuolella.

Mitään varmuutta keskiajalla tontilla olleesta Pyhän Hengen talosta ja sen hautausmaasta ei v. 1985 kaivauksilla saatu. Kun Julinin tontin luoteissivustalla olevaa ns. Pyhän Hengen taloakaan ei tarkasti voi ajoittaa, jää Pyhän Hengen talon ja sen hautausmaan ongelma odottamaan dendrokronologisia tuloksia, jotka toivottavasti aikanaan pystyvät valaisemaan Julinin tontin varhaista historiaa.

VALOKUVALUETTELO ALUE 13./1985

Mv:t

taso 1: 113 B: 1-2; 113 B:4; 113 C: 7-12; 115 A: 1-3; 117 B: 8-12; 119 A: 10; 121 B: 1-4, 10, 12; 123 A: 8-12; 125 B: 9-12; 127 A: 1-2; 129 A: 1-12; 129 B: 5; 131 A: 8-12; 131 B: 5-12; 133 A: 3-11

Diat:

taso1: 7773: 22-23; 9035: 20-24; 9034: 5-17; 9034: 20-24; 9036: 18-19; 9242: 1-7; 9242: 16-17; 9474: 14-18; 27-28, 30; 9469: 4-8; 9473: 33-35; 3018: 1-8; 1000: 3-14, 21, 23, 3010: 7-26; 28-32